ΚΥΨΕΛΗ

ΕΤΟΣ Α'. ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1884 ΦΥΛΛ. Β'.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΔΕ ΣΑΓΚΤΗΣ
(Francesco De Sanctis).

Ἡ Ἰταλία ἀπώλεσε κατ' αὐτὰς ἐξοχον φιλόπατριν πολίτην, τοῖς μὲν λόγοις ὑπερευδόκιμον, τῇ δὲ ἀρετῇ λαμπρόν, τὸν Φραγκίσκον Δὲ Σάγκτην, ἕνα τῶν ἀνδρῶπων ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσιν ἀποσολὴν νὰ μεταδώσωσιν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς, τὴν δόξαν τῆς πατρίου ἱστορίας, ἐπὶ μᾶλλον διαφωτίζοντες τοὺς σπουδαιοτέρους σταθμοὺς τῆς διανοητικῆς τοῦ ἔθνους σταδιοδρομίας. Τὸ ἀλγεινὸν καὶ ἀξιοπενθὲς τοῦτο ἄγγελμα, ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ διακόψωμεν, πρὸς ὀλίγον, τὴν περὶ τῶν ἐν Ζακύνθῳ Σέρρα ἱστόρησιν, ἣν ὑπεσχέθημεν, καθότι, καὶ καθῆκον φιλίας, μᾶς ἐπιβάλλει νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἐπισήμου θανόντος, ὁ ὁποῖος προῆλθεν εἰς τοιοῦτον ὕψος, ὥστε, ὡς ἡγεμὼν τῶν παρ' Ἰταλοῖς συγχρόνων ψυχολογικῶν τεχνοκριτῶν, καὶ μία τῶν ἐπισημοτήτων τοῦ ἡμετέρου φθίνοντος μεγαλουργοῦ αἰῶνος, θεωρεῖται.

Ἐπὶ τῶν τάφων τῶν καταλιπόντων περὶ ἑαυτῶν μνήμην ἀθάνατον, κηδείους ῥοὰς δακρύων δὲν ἀποχέουσι, ῥαίνοντες ἡδύπνοα ἄνθη ἢ ἐπιθέντες δαφνίνους στεφάνους, οἱ μόνοι συμπολῖται. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες ἀνήκουσιν εἰς τὸν κόσμον ὅλον. Διό, ὁ θάνατος τοῦ Δὲ Σάγκτη, θὰ ἦνε ἐξ ἴσου ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Τέχνην καὶ εἰς ἕκαστον τῶν Μουσῶν θεράποντα. Διότι ὁ τοσοῦτον ἀπρόπτως πλήρης ἔτι θάλπους καὶ σφιζούσης καρδίας ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀποπτὰς, μετεωρίζετο ἐπὶ τοῦ ἀκτινοβόλου στερεώματος τῆς ἰταλικῆς τέχνης, ὡς εἰς τῶν κορυφαίων ἀντιπροσώπων, ἀείποτε ἀνατρέχων εἰς τὸ παρελθὸν, ἵνα σφοδρότερον διασείσῃ πᾶσαν ὁμόφυλον ληθαργοῦσαν διάνοιαν.

Λέγοντες ἰταλικὴν τέχνην, ἐννοοῦμεν τὰ δεινοπαθήματα, τὴν πολυετῆ δουλείαν, τοὺς ἀγῶνας, τοὺς πόθους, τὰς ἑορτὰς, τὰς συνωμοσίας ὑπὲρ τὸ δέον γενναίας, τὰς αἱματηρὰς θυσίας, ἃς ὤφειλε νὰ ὑποστῇ ἡ ἄχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Δὲ Σάγκτη νομιζομένη γῆ τῶν νεκρῶν, ἄχρις οὗ ἐπιτύχῃ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐλευθερίαν, καὶ ἐθνικὴν ἑνότητα. Τὰς δάφνας καὶ οἱ στεναγμοὶ, δὲν εἶνε μόνον ἀποκλειστικὸν προνόμιον ὀλίγων λαῶν ἐγκυχωμένων ἐπὶ τῇ διεκδικήσει τῆς μεγάλης ἰδέας των. Ἅπαντες ὅσοι ἔχουσιν ἀναφαίρετα κληρονομικὰ δικαιώματα νὰ ἀγακτήσωσιν, ὀφείλουσι πρότερον, κατ' ἀμετάθετον ἱστορικὸν νόμον, νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλοὰμ, ὅπως διὰ τῶν καταδιωγμῶν καὶ τῶν μαρτύρων, δώσωσι πνοὴν καὶ σάρκας εἰς τὰς ἐλπίδας των. Καὶ παρὰ τοῖς τότε Ἰταλοῖς ἑπομένως, πᾶσαν στοφὴν ποιητῶν ἦτο ἀρηϊφθογγον κέλευσμα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, πᾶν μουσικῆς ἀπήχημα ἐφέρετο ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ὡς θούριον ὕμνον, πᾶσα τοῦ χρωστῆρος ἐπιβολὴ ἀπετύπου ὑπόλευκον φέγγος καὶ παρήγορον ἀκτῖνα τοῦ ἀπλέτου φωτὸς τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος, πᾶν κτύπημα τῆς σφυρας ἐπὶ τῆς σμήλης ἐπεζήτει εἰς τὸν λίθον διαρκὲς μνημεῖον—τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ γεραρὰν προτομὴν τῆς ἀναγεννωμένης Ἰταλίας. Αἱ ἐφημερίδες ἔτι, πολὺ συνετέλεσαν· καθότι εἰς οὐδένα τόπον ἡ ἐφημεριδογραφία, ἔλαβε τόσην ἐπισημότητα καὶ ἐνεργητικότητα. Διαιρημένη ὡς ἦτο, διὰ αὐτῶν ἐγνωρίζετο καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐγένετο γενναῖκ ἄμιλλα πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, πάντες· γλῦπται ζωγράφοι, ποιηταὶ, λογογράφοι, διδάσκαλοι, παρεσκευάζον τὴν στιγμὴν τῆς γενικῆς ἐξεργέσεως προλεαίνοντες τὴν ὁδὸν εἰς τὰ μεγάλα πρόσωπα τῆς πολιτικῆς ἐποποιΐας. Αἱ εὐγενέστεραι τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων κατέστησαν γενικῶς τοῦ ἔθνους χαρακτήρ. Ὁ Δαυὶδ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ἦτο σύμβουλον ἅμα καὶ πρόσκλησις. Ὁ Δάντης, ὁ Μακιαβέλη; καὶ πλεῖστοι τῶν ἄλλων μεγαθύμων, ἐδίδασκον αὐτοῖς κάλιστα. Ὁ λακωνικὸς κύων τοῦ Δάντου ἐν τῇ Κολάσει, ἐθεωρεῖτο ὁ πρῶτος πολιτικὸς προφήτης. Ὁ Φαρινάτης ἠγείρετο πάντοτε ἀγέρωχος καὶ ὑψαύχην.

Come avesse l' inferno in gran dispetto.

Τὸν ἄδην τῆς πιέσεως, τῶν βασάνων, τῆς ἀμαθείας, τῆς δουλείας. κατὰ τὴν ὀρθὴν σκέψιν Ἰταλοῦ τεχνοκρίτου. Πλεῖστοι ὅσοι καλλιτέχναι, συγγραφεῖς, ποιηταὶ, ψέχοι τῆς προτεραίας τῆς Ἐπαναστάσεως, διεπρεψὰν ἅμα καὶ πολεμισταὶ, ἔδωκαν δὲ καὶ τὸ κλῶν παράδειγμα. Ὀλίγοι ὅμως ἠδυνήθησαν ὡς ὁ Δὲ Σάγκτης διὰ τοῦ θαυμαστοῦ συνδιασμοῦ τῆς διανοίας μετὰ τοῦ ἔργου νὰ ἀναδειχθῶσιν μεγάλοι.

* * *

Ὁ Δὲ Σάγκτης ἐγεννήθη τῷ 1818 ἐν Μόρρα τῆς Ἐπαρχίας Ἀβελλίνου. Παρὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Καρόλου Δὲ Σάγκτη, ἐδιδάχθη τὴν Λατινικὴν καὶ Ἰταλικὴν φιλολογίαν, παρὰ δὲ τοῦ Φατσίνη τὴν φιλοσοφίαν. Μεγίστην κλίσιν εἶχεν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ γραμματολογικὰς μελέτας· ἀλλ' ὅμως ἐπεδίδετο καὶ εἰς τὰ νομικὰ, ὅτε ἐσταλεὶ ὅπως φοιτήσῃ εἰς τὴν διάσημον σχολὴν τοῦ Βασιλείου Πουότη, ὃν οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ τὸν ἐμνατήριζον ὡς κλασιστὴν, καὶ ὁ Δὲ Σάγκτης τὸν ὠνόμασε l' ultimo dei puristi. Ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἐδιδάχθη τὴν μόρφωσιν τῆς γλῶσ-

σης, ἔτι δὲ νὰ διδάξῃ ἀκολούθως μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης ἐκείνης οἰκειότητος, ἥτις ἔμεινε παραδειγματική. Πλὴν δὲν ὤκνησε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ ἀνεξήγητος μελέτη καὶ ἐνδιατριβὴ μόνον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς κλασικῆς γλώσσης τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, εἶνε ταὐτὸ τοῦ ἐπιδιώκειν νὰ μὴ προοδεύῃ τὸ ἔθνος. Πολλάκις πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀγόνου ταύτης ἐργασίας παρέρχεται εἰς μάτην ὁλόκληρος ὁ βίος ἐν ἄκρᾳ ἀβελτηρίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ, ὡς πράττει ὁ δόκιμος παρ' ἡμῖν ἀττικιστής, Κωνσταντῖνος Κόντος, ὅστις ἐμπερικλείει ἅπασαν τὴν σφαῖραν τῆς διανοίας αὐτοῦ εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας δωδεκάδας, φεῦ εἰπεῖν, λέξεων· πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ ἀττικισμοῦ αὐτοῦ, ἐξυβρίζει διὰ τῶν μελετῶν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῆς ἕδρας τοὺς διδασκάλους τοῦ ἔθνους.

Ἐντὸς βραχέος χρόνου, ὁ ἔξοχος μαθητὴς Δὲ Σάγκτης, ὑπερέβαι τὸν διδάσκαλον καὶ ἔλαβεν ἐκεῖ ἀφορμὴν νὰ τάμῃ νέας ὁδοὺς διὰ τὴν ἰταλικὴν γραμματολογίαν. Ἐκ τῆς αὐτῆς σχολῆς, ἐν ἡ ἐδίδαχθη καὶ ὁ Φερδινάνδος Ρανελλῆς, δόκιμος συγγραφεύς, ἀλλ' οὐχὶ τέκνον γνήσιον τοῦ παρόντος αἰῶνος, προέβαινε νῦν ὁ μεγαλεπήβολος Δὲ Σάγκτης, ἀποκλῶν τὰς ἐπικρατούσας ἀρχάς, ἐμμηδενίσας τοὺς κακοζήλους ποιητὰς καὶ προκαλῶν τοὺς γραμματικούς. Γενόμενος αὐτὸς ἡ ἀρετηρία τῆς γενικῆς ἀναμορφώσεως διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ περιεχομένου τῶν ἰδεῶν, ἔρριπτε τὰς πρώτας βάσεις. Οἱ λόγοι αὐτοῦ εὗρον γενικὴν ὑποδοχὴν καὶ ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ νέου διδασκάλου στρατηλάτου, συνήγχοντο κατὰ μυριάδας οἱ νέοι, ὅπως ἀκροασθῶσιν τῶν παραδόσεων αὐτοῦ, αἵτινες καθ' ἅπασαν τὴν Νεάπολιν, παρέσχον νέαν κίνησιν πνευματικοῦ βίου. Τὸ σχολεῖον τοῦ Δὲ Σάγκτη θὰ μείνῃ ἀθάνατον εἰς τὰ χρονικὰ καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς Νεαπόλεως, ὅθεν αὐτὸς ἐπωνομάσθη, ὁ κ α θ η γ η τ ή ς, δηλαδή, ἤθελον νὰ ἀποδείξωσι, διὰ τῆς ἐπωνυμίας ταύτης, ὅτι ἦτο ὁ ἄριστος τῶν καθηγητῶν. Γραμματική, Ῥητορική, καλολογία καὶ φιλοσοφία· ἐδίδασκε τὰ πάντα μετὰ ψυχολογικῆς ἐμβριθείας, μετὰ ἀφελείας, ζωηρότητος. Ἐνῷ παρέδιδε ἐνέπνεεν εἰς τοὺς νέους, τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὴν τέχνην, ἵνα γίνωσιν ἄριστοι πολῖται. Τῷ 1848 ὑπῆρξε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Τοῦ Βορβόνου ἐπανερχομένου, κατεδιώχθη ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας· ὡς ἐπικίνδυνος ἐπαναστάτης. Αὐτὸς κατέρυγεν ἐν Κοσένζᾳ. Συνέγραφε κριτικὴν μελέτην περὶ Σχιλλέρου, ὅτε κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1850 ἐκλείσθη εἰς τὴν εἰκτὴν τοῦ πύργου τοῦ Ὄβου, ἔνθα ἔμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη, μετὰ γερμανικῆς γραμματικῆς καὶ οὕτως ἐμάθε τὴν γερμανικήν. Μετὰ τρία ἔτη ἠλευθερώθη καὶ διετάχθη νὰ ὑπάγῃ ἐξόριστος εἰς Ἀμερικήν· ἀλλ' αὐτὸς μετέβη εἰς Μελίτην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τουρίνον, ἔνθα εἰς ἐτῖ ἀνακεφαλαιοῦται αἱ ἐγγλωττοι καὶ ἐμβριθεῖς μελέται περὶ τῆς θ ε ί α ς Κ ω μ ῳ δ ί α ς τοῦ Δάντου. Ἡ εὐφημία αὐτοῦ διεδίδετο. Οὐδὲν μέσον βιαιον ἠδυνήθη νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὸν τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἔργου του. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Πιδεμοντίου τῷ προσέφερεν εἰς Ταυρῖνον μικρὰν τινὰ ἐπιχωρήγησιν, ἀλλ' οὗτος εὐγενῶς ἀπεποιήθη αὐτήν, ἐπιθυμῶν νὰ ζήσῃ μόνον διὰ τῆς φιλοπονίας του, καὶ νὰ διδάξῃ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος. Τίς τὸ πιστεύει; τῷ ἀπηγορεύθη ἀπὸ τῆς ἕδρας νὰ διδάσκῃ τὸν Δάντην! Ἐν τούτοις προσεκλήθη νὰ διδάξῃ τὴν καλολογίαν καὶ τὴν ἰταλικὴν γραμματολογίαν εἰς τὴν Ζυρίχην. Αἱ περὶ τοῦ Πετράρχου καὶ ἄλλαι κριτικαὶ αὐτοῦ μελέται, ἀποδεικνύουσι πόσον αὐτὸς ἐφάνη γενναῖος καὶ πάσαν ἐτήρησε τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν ἰταλικῶν γραμμάτων ἐνώπιον ξένης νεολαίας. Εἰς τὰς παραδόσεις πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἐπεθύμουν νὰ παρευρίσκωνται. Ἡ ὅλως ἐπὶ νέων βάσεων γενομένη ἀνάλυσις τῶν Δάντου καὶ Πετράρχου ἰδίως, ἡ ἐπιζήτησις τῶν ψυχολογικῶν διαθέσεων καὶ ἡ μαντικὴ δύναμις, δι' ἧς οὗτος εἰσέδυσεν εἰς τὴν ἐνστάρκωσιν τοῦ διανοήματος καὶ εἰς τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν τοῦ Δάντου, κατέπληξαν τοὺς πολυμαθεστέρους τεχνοκρίτας.

Τὸ 1860 ἐπανέκαμψεν εἰς Νεάπολιν, ἔνθα ἐγένετο Ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῆς Νεαπόλεως· Ἐγένετο ἀκολούθως βουλευτὴς καὶ ὁ Καβοὺρ τῷ 1861 τῷ ἐνεπιστεύθη τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἰταλικοῦ βασιλείου.

Ἀκολούθως ἐπανῆλθεν εἰς Νεάπολιν ὅπου ἠρξατο τὰς παραδόσεις αὐτοῦ καὶ ἐξέδιδε ἅμα τὴν ἐφημερίδα Ἡ Ἰ τ α λ ί α. Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἀκολούθως ἐκ νέου τὸ ἔλαβεν ἐπαξίως. Καθότι καθὸ ὑπουργὸς τῆς παιδείας δὲν κατέγεινεν εἰς σύνταξιν νομοσχεδίων σκοπούντων τὴν ἀκδῆ ἀπομίμησιν ξένων συστημάτων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γίνεται παρ' ἡμῖν, οὐτεὐνθαρρύνε τὴν ἡμμαθειαν, εἰς ὑποστήριξιν πολιτικῆς συναλλαγῆς. Δὲν ὑποστήριζε τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα μόνον διότι εἶχε ψῆφους, ἢ ἐπειδὴ ὑποστηριζετο ὑπὸ πολιτικοῦ φίλου. Φιλοπατρὶς ἀληθὴς, πρωῶν τὸν τόπον αὐτοῦ, ἰδοὺ πῶς ἐσκέπτετο περὶ τῆς τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως: « Ἀς θεσῶμεν ὡς » ἄξιον τῶν νέων σχολείων, πρὸς μόρφωσιν τοῦ λα- » οῦ, τὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ὡ; καὶ πᾶν ὅ τι » συντελεῖ πρὸς ἐξευγένισιν τοῦ ἤθους εἰς τὴν δι- » αρρύθμισιν τῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν καὶ εἰς » τὸ νὰ κατασταθῶμεν μᾶλλον προσοδοφόρον τὴν » φιλοπονίαν. Ἀντὶ τῆς πληθώρας ἀξιωμάτων, » ἀς προτιμήσωμεν τὰς πρακτικὰς γνώσεις. Ἀν- » τὶ τῶν γραμματικῶν λεπτολογιῶν, τὴν εὑρεῖαν » καὶ δόκιμον χρῆσιν τῆς ζώσης γλώσσης. Ἀντὶ » τῆς ἀφωνίας τῶν γεωμετρικῶν καὶ φυσικῶν » ὁρισμῶν, ἀς διδαξωμεν μᾶλλον τὴν ἐμπειρίαν περὶ » τὴν χρῆσιν τοῦμέτρου, τοῦ γνώμονος, τῆς ζυγοῦ, » τῆς σταθμῆς, καὶ ἐν γένει τὰς γνώσεις τῆς » χρήσεως τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας καὶ τῆς » πρακτικῆς γεωργίας. Ἀντὶ τῆς ἀφηρημένης » ὀνοματολογίας τῶν ὀργάνων τῶν διαφόρων πε- » χνῶν, τὴν ἐσκεμμένην μόνον χρῆσιν ἐκείνων, ἵτι- » να χρησιμεύουσιν εἰς τὴν τροφὴν καὶ ἐκείνων » ἔτι, ἅτινα καθ' ἑκάστην βλέπωσιν ὑπὸ τοῦ » πατρὸς καὶ μητρὸς αὐτῶν, φερόμενα εἰς τὸ βιω- » τικὸν ἐπάγγελμα. Ἀντὶ ἀγόνου διδασκαλίας, » ἀς διαδώσωμεν τὰ ἀναγκαῖα διδακτικὰ μέσα » πρὸς πραγματοποίησιν τῆς διδασκαλίας. Ἀν- » τὶ νὰ ἀπειλῶμεν τοὺς ἀμετάπειστους, ἀς ἐνθαρ- » ρύνωμεν τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν κοσμιότητα, τὴν » σωφροσύνην, τὴν φιλοπονίαν τῶν μαθητῶν καὶ » τὴν καλὴν θέλησιν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν » Δήμων, παρέχοντες ὑποδοθήματα καὶ τιμήτι- » κὰ βραβεῖα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, θέλομεν » ἀποκτήσῃ καὶ ἱκανοὺς διδασκάλους καὶ ἐναρέ- » τους πολίτας κτλ. ».

Ποῖον ὑπουργὸν τῆς παιδείας ἔχει ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐπιδείξῃ μὲ παιαύτην δημιουργικὴν διάνοιαν καὶ εὐγενεστάτην καρδίαν; ποῖον μὲ ἱκανότητα ὡς τὸν Δὲ Σάγκτη;

* * *

Ὁ Δὲ Σάγκτης θὰ ἐπιζήσῃ ὡς τεχνοκρίτης ψυχολογικὸς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἦτο ὁ ἡγεμὼν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ συγχρόνων τεχνοκριτῶν. Πράγ, ατι ἦτο ἐμβριθέστατος ψυχολόγος. Μελετῶν τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς ὠφελεῖτο σπουδαίως κρίνων τοὺς συγγραφεῖς. Ἠσθάνετο ὅλην τὴν ὕπαρξιν μιᾶς ἰδέας, ὅσον φιλοσοφικὴ καὶ ποιητικὴ ἂν ἦτο — διὰ μεγίστης δὲ εὐκολίας τὴν ἐξέφραζεν. Οὕτω τὸν ἀναγνώστην παρεκολούθει εἰς ὅλην τὴν ἰδέαν τοῦ νοὸς καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ συγγραφέως, ὃν ἔκρινε. Τοιουτοτρόπως ὑποδεικνύει τὸν τρόπον τοῦ ἀνεγινώσκειν καλῶς, ἢ μᾶλλον, τοῦ ἐννοεῖν τοὺς συγγραφεῖς. Ἡ κριτικὴ αὐτοῦ λοιπόν, δὲν ἦτο ἱ σ τ ο ρ ι κ ή, ἀλλὰ α ἰ σ θ η τ ι κ ή. Ἡ ἱ σ τ ο ρ ι κ ὴ κ ρ ι τ ι κ ή, ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν διασάρκησιν τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τοῦ ποιήματος, οὐχὶ οἷον παρίσταται πρὸ ἡμῶν, ἀλλ' ὡς ἠδυνήθη νὰ τὸ παραστήσῃ, ὅ ἐστι, ἐξετάζεται μᾶλλον τοῦτο ἀντικείμενικόν. Ὁ τεχνογραφος ἐκθέτει μόνον ὅσας περιπετείας ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἔργου, τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἰδέας καὶ τὰς προπολογίας αὐτῆς. Τίνι τρόπῳ, ἐπὶ παραδείγματι, συνέλαβεν εἰς ποιητὴς τὴν ἐμπνευσιν ποιαύτης παρομοιώσεως, ἐν ἦνε πρωτότυπος ἢ μιμητής. Γίνεται ἡ ἱστορία ἰδέας τινος, εἰκόνος, μεταφορᾶς κτλ. Πῶς ἐγγράφη ἡ Ἰ λ ι ὰ ς, ἡ Ὀ δ ύ σ σ ε ι α καὶ ἡ Θ ε ί α Κ ω μ ῳ δ ί α, ποῖα εἶνε ἡ καλλιτέρα ἔκδοσις, πᾶς παραλαγὰς κτλ. Ἐξετάζει τὸν βίον τοῦ συγγραφέως, προσπαθῶν νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν παντὸς πράγματος. Τίς ἡ θέσις του ἐν τῇ καθόλου γραμματολογίᾳ καὶ τέλος ὁποίαν ἐπιρροὴν ἐξήσκησεν ἐπὶ τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν μεταγενεστέρων.

Ἡ α ἰ σ θ η τ ι κ ὴ κ ρ ι τ ι κ ὴ δὲν ἀναλύει, εἶνε ἡ φιλοσοφία τῆς τέχνης, τῆς γλώσσης, τῆς ἰδέας. Κατ' αὐτὴν σπανίως ἐζετάζεται ἡ μορφὴ τοῦ ἔργου ἀπολύτως, ἀλλ' ἐν τῇ σχέσει τῆς ἰδέας, ἣν ἐκφράζει. Ζητεῖται μᾶλλον ἡ ἀνίχνευσις μεταξὺ τῆς λέξεως καὶ τῆς ἰδέας, καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῶν συνάφεια, εἰς τὸ σύνολον μᾶλλον ἢ εἰς τὰ καθέκαστα. Ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα ἀξία τοῦ εἴδους τούτου τῆς κριτικῆς, συνίσταται εἰς τὴν μαντικὴν δύναμιν, δι' ἧς προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὸν συγγραφέα ἐν αὐροφορίᾳ. Διὰ τοῦ μέσου τούτου καθιστάμεθα αὐτόπται, οὕτως εἰπεῖν, μάρτυρες, ἁπάσης τῆς φυσικῆς πορείας τῶν μεγάλων ἐννοιῶν. Μανθάνομεν ἐκ θυμοσόφου γνώσεως διατί αὗται ἐξῆλθον, πῶς καὶ ὑπὸ ὁποίας περιστάσεως ἐξεπιλυχθησαν καὶ διατὶ ἐξηδηλώθησαν οὕτως. Ἡ ἔρευνα τοῦ εἴδους τούτου τῆς κριτικῆς ἀποδίδεται ὅλως εἰς τὴν Γ σκέψιν, εἰσχωρεῖ εἰς τὸν νοῦν τοῦ συγγραφέως. Πραττεῖ τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργον ἐν τῇ τελειότητι τοῦ συνόλου, οὐχὶ μερικῶς. Τὸ ἔνδυμα δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐκόσμισε τὸ ἔργον αὐτοῦ, εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ἀνταποκρίνηται ὁλοκλήρως, ἀλλ' ἡ κριτικὴ αὕτη ἐφαρμόζουσα τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐμψυχόνει τὸ ἔργον οἱουδήποτε καλλιτέχνου, ἀναδημιουργεῖ εὐκόλως τὸν κόσμον ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῆς, καὶ γνωρίζουσα οὕτω τὸν κόσμον τοῦτον, κάμνουσα τὴν κατάσχεσιν τῶν ἰδεῶν, ἐξηγεῖ αὐτὸ εὐκόλως.

Ὁ Δὲ Σάγκτης καθὸ ψυχολόγος καὶ ἐμβριθὴς κριτικὸς, ἐξελέξατο τὸ δεύτερον τοῦτο εἶδος τῆς κριτικῆς, δηλαδὴ, τὴν α ἰ σ θ η τ ι κ ή ν, τὴν φιλοσοφικὴν καὶ ὑψηλήν.

* * *

Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ κριτικὴ ἔλαβε διαφόρους φάσεις καὶ πολλὰς περιπετείας. Ἦτο ὅμως ἔθνος φύσει καλλιτεχνικὸν, ὡς ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς, πάντοτε δ' ἐλάτρευε τὸ ὡραῖον καὶ τὸ καλὸν διὸ εἰς καιροὺς καθ' οὓς ἄλλοι λαοὶ ἠγνόουν σχεδὸν τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην μετέδιδε τὰ φῶτα. Τινὲς ἀγνοοῦντες τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν γένει γραμματολογίας, τὴν φιλοσοφικὴν κριτικὴν νομίζουσιν ὅτι ὀφείλεται εἰς τοὺς ὑπεραλπείους λαοὺς. Ἀπατῶνται. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κριτικῆς πρὸ αἰώνων ἦτο γνωστὸν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀνεφάνη μὲ τὸν Δάντην, τὸ μέγιστον τῶν δώρων, ὅπερ ἡ φύσις ἔδωκε τῇ ἀνθρωπότητι. Ὁ Δάντης ἐν τῇ Vita Nova καὶ ἐν τῷ Convito, εἶνε τεχνοκρίτης οὐχὶ κοινός. Ὁ Βοκκάκκιος ἐσχολίασε τὸν Δάντην. Ὁ Πετράρχης ἔκρινε τὰς ἰδίας αὐτοῦ ποιήσεις. Δυστυχῶς ὅμως κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα οἱ σχολαστικοὶ λόγιοι, παρήγαγον ἐν Ἰταλίᾳ μᾶλλον ἄλογον κριτικήν. Κατόπιν εἰς τὸν Τάσσον καὶ εἰς τὸν Σπερόνην, εἰς τὸν Καστελβέτριον καὶ εἰς τὸν Σαλβιάτην, ἀνεφάνη ἡ κριτικὴ φιλοσοφικὴ, ποιητικὴ καὶ ὑψηλή, ἅμα δὲ καὶ ἡ λεπτολόγος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἕκτου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ὁ Βουλγαρίνης, ὁ Ματζώνης, ὁ Ἀλεκάνδρης, ὁ Πε-

λεγείνης, ὁ Ἰνφερίνης καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀκάματοι λόγιοι καὶ τεχνοκρῖται, ἔφερον ἐν τῇ ἀκμῇ τὰς γραμματολογικὰς καὶ φιλολογικὰς ἀμφισβητήσεις, ἐριδας καὶ ἀντιλογίας, κρίνοντες τὸν Δάντην, τὸν Τάσσον, τὸν Ἀριόστον, τὸν Μαρίνην, τὸν Στελιάνην καὶ ἄλλους πολλούς. Αἱ κρίσεις αὐτῶν εἶνε μεσται λεπτολογιῶν, φλυαριῶν, ναὶ μὲν, ἀλλὰ ἐνίοτε δὲν στεροῦνται φιλοσοφικῶν παρατηρήσεων· διὸ, μετὰ ἐνδιαφέροντος δύνανται εἰσέτι νὰ συμβουλευθῶσιν. Ὁ Βίκος καὶ ὁ Γραβίνας ἐπανέφερον, ἢ μᾶλλον ἀνεμόρφωσαν τὴν κριτικὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ ἀμφιταλαντεύετο περὶ τῆς ὁδοῦ εἰς ἣν ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ. Ὁ Μαντζώνης ἔδωκεν ὅμως θέσιν ἐπίζηλον, καθότι ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ ἐν τῇ Unità καὶ ἡ ἱστορικὴ ἐν τῇ Morale Cattolica, εἶνε πολύτιμος εἰς τὸ εἶδος των. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ ἀξιοπρεπεστέρα ἡ κριτικὴ ἐράνη ὅταν ἤξατο νὰ μορφώσῃ κοινωνίας. Διὸ, ὅταν ἡ ποίησις διεξύχθη τὰς Ἀκαδημείας, ἡ πεζολογία προσεπάθησε νὰ τὴν μιμηθῇ. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀνεξαρτησία εἶνε καλήσεις ὅτι δήποτε πρᾶγμα, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἦνε τις ἄξιος αὐτῶν. Ὁ Ἰωσὴφ Βαρέττης μετὰ τῆς Frusta Letteraria ἐκερασυνοβόλει τοὺς λογίους, ὁ Γάσπαρος Γόττζης μετὰ τοῦ Osservatore κατεμάστιζε τὰ διεφθαρμένα ἤθη τῆς παρακμαζούσης Ἑνετοκρατίας. Οἱ συντάκται προσέτι τῆς ἐν Μεδιολάνοις ἐφημερίδος Caffè, εἰγαζόντο ὅλαις δυνάμεσι πρὸς ἀναμόρφωσιν τῶν Ἰταλῶν. Ἀπεχαιρέτισαν τὰς Ἀκαδημείας· δὲν ἐφρόντιζὸν περὶ τῶν λέξεων· μεγίστην ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὴν οὐσίαν, καθότι σκοπὸν εἶχον ὑψηλὸν, ἀποστολὴν ἱερὰν—ἐπεθύμουν συμπολίτας μὲ γενναῖα αἰσθήματα. Μέγιστοι ἦταν αἱ προσπάθειαι πρὸς μόρφωσιν κριτικῆς ὠφέλιμου, κριτικῆς ἀνεξαρτήτου. Ὁ ἄνθρωπος, ἰδίως τῶν γραμμάτων ὅταν ἦνε κόλαξ, ὅταν κολακεύῃ τὸν μὲν ἢ τὸν δὲ χάριν ἰδίων συμφερόντων ἢ παθῶν, ὅταν χάριν ἐγωϊσμοῦ ἢ κενοδοξίας κρύπτει τὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν κερασυνοβολεῖ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διαφθείρει κοινωνίας, ἐπιστήμας, τέχνας καὶ γράμματα, εἶνε ἀνάξιος πολίτης, εἶνε δήμιος τῆς πατρίδος, εἶνε λαοπλάνος, εἶνε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος τέρας. Μετὰ κοινωφελῶν λοιπὸν ἀρχῶν ἔβαινεν ἡ κριτικὴ ἐν Ἰταλίᾳ, ὅταν ὁ Παρίνης, τὸ δαιμόνιον τῆς εἰρωνίας, ἔδειξεν ὁδὸν σωτήριον, καθότι ἡ Ἀκαδημία εἰσέτι εἶχεν ὀλίγην ἰσχύν. Ὁ Παρίνης βεβαίως πολὺ ὠφέλησε. Τὰ ἴχνη αὐτοῦ παρηκολούθησεν καὶ ὁ Ἀτοπάλδης, ἐννοεῖται ἐκεῖνα τῆς πεζολογίας, ἀλλὰ μετὰ μείζονος βαθυνοίας καὶ οὕτως ἐσχηματίσεν ἰδιαίτερον ὕφος καὶ φιλοκαλίαν μεσὸν ἑλληνικῶν καλλονῶν. Τότε ἐράνη ὁ ἡμέτερος Φώσκολος· ποιητὴς δόκιμος, ἀνὴρ πλήρης τόλμης, ἀνδρικοῦ θάρρους καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἀλλ' ἀσκεπτος. Πείθει οὐχὶ διὰ τῆς βαθυνοίας ἢ λογικῆς· ἀλλὰ διὰ τῆς ὁρμῆς τῆς ψυχῆς, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθῶν. Ἔβλεπε πάντοτε ὑψηλὰ—τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν τῆς δευτέρας αὐτοῦ πατρίδος, τῆς Ἰταλίας. Μεθ' ὅλων τῶν ἐλαττωμάτων, εἶνε εἷς τῶν μεγάλων πολιτῶν καὶ λογίων τῶν χρόνων, καὶ δικαίως ἡ Ἰταλία τὸν λατρεύει. Ὁ Πέτρος Ἰορδάνης, ἄριστος πεζογράφος, λόγιος πολυμαθὴς, ἀλλὰ ἄνευ ἀφελείας καὶ λεπτολόγος, ἐν ἑνὶ λόγῳ, δὲν εἶχε ἐκτάκτου γοῦν δυνάμενον νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα. Εἷς μέγας ἀνὴρ μᾶς παρουσιάζεται, ὁ Νικόλαος Θωμαζάτος. Οὗτος ἦτο ἀνὴρ πολυγραφότατος, πολυμαθέστατος, πολύγλωσσος, ἄριστος φιλόλογος καὶ γραμματολόγος· ἀλλὰ δυστυχῶς περιττολόγος, λεπτολόγος καὶ παλλιλόγος· ἐνίοτε μέχρι ἀηδίας. Σπανίως διὰ τῆς κριτικῆς αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ἐχωμεν πλήρη ἰδέαν τοῦ παρ' αὐτοῦ τεχνοκριθέντος, εἶνε ἐλλειπὴς εἰς ὅ,τι ἐξετάζει καὶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνοχλητικὸς, μεροληπτικὸς καὶ σπανίως βλέπει βαθέως. Ὁ Εὐγένιος Καμερίνης διακρίνεται ὡς ἐμβριθὴς, πολυμαθὴς, διαυγὴς· ὁ Κάρολος Κατανέος ὡς εὔγλωττος· ὁ Ἰωσὴφ Ματζίνης ὡς δηκτικὸς· ὁ Κάρολος Τέγκας ὡς γραμματολογικὸς· ὁ Βερνάρδινος Ζενδρίνης ὡς συμπαθὴς, ὁ Ἰωσὴφ Ρωβάνης καὶ Λέων Φόρτης ὡς ζωηροὶ καὶ ποικίλοι· ὁ Ρουγέρης Βόγκης, ὡς πολυμαθὴς, ἐπιχειρηματικὸς, λεπτολόγος καὶ δὲν ἐπιτίθεται κατὰ πρόσωπον ἀλλὰ πλαγίως· ὁ Ἄγγελος Δε Γουβερνάτης ἐνίοτε πολὺ ἐμβριθὴς, ἀλλὰ ἀείποτε πολυμαθέστατος καὶ πλήρης ὑψηλῶν καὶ ὠφελίμων ἀρχῶν· ὁ Γαετανος Τρέτσας ἀποφθεγματικὸς καὶ ἐμβριθὴς, ὁ Καρδούτζης κλασσικῶς ἐμβριθὴς. Πλεῖστοι ἄλλοι διακρίνονται προσέτι ὡς κριτικοί.

* * *

Ὁ Δὲ Σάγκτης δὲ συνέγραψε πολλά. Ἐκτὸς τῶν ἀναφερομένων, ἐξέδοτο διαφόρους διατριβὰς, δ κίμια Κριτικὰ, (saggi Critici) ὁ Δαρβινισμὸς ἐν τῇ γραμματολογίᾳ καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰταλικῆς γραμματολογίας. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον διάφοροι ἰταλοὶ συνέγραψαν ἱστορίαν τῆς Ἰταλικῆς γραμματολογίας. Ὁ Παῦλος Αἰμιλιάνης ἐφιλοπόνησε μίαν, ἥτις εἰσέτι θεωρεῖται ἀρίστη, καί τοι ἡμεῖς διαφωνοῦμεν εἰς τὰς ἀρχάς του, καθότι μετὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ τοῦ αἰῶνος τούτου πνεύματος, δὲν κρίνονται ἔργα τῶν παρελθόντων. Ἡ τοῦ Ἰωσὴφ Μαφέης εἶνε διδακτική, ἀλλὰ πῶρα ἐλησμονήθη. Ἡ τοῦ Β. Κορνιάνη πολύτιμος διὰ τὰς εἰδήσεις. Ἡ τοῦ Σεπτεμβρίνη ἔχει ἀφέλειαν καὶ μελετῶνται οἱ βίοι τῶν συγγραφέων, ἀλλ' εἶνε ἐλευθέρων ἀρχῶν καὶ ὀλίγον σκεπτική. Ἐπιμελεστάτη εἶνε ἐκείνη τῆς Αἰκατερίνης Φραγκέσκη Φερρούτζη καὶ λίαν σύντομος πλὴν πλήρεις εἰδήσεων ἐκείνη τοῦ Καίσαρος Καντοῦ. Ἡ τοῦ Νοτάρη, Κορδέλλα καὶ ἄλλων μᾶς φαίνονται ὀλίγον καλαί. Ἡ ἐπισημωτέρα πάντων ἀναμφιβόλλως εἶνε ἐκείνη τοῦ Ἀδόλφου Βάρτολη, καθότι εἶνε ἡ πρώτη φορὰ, καθ' ἣν τοσοῦτον ἐπιμελῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἐξετάζεται ἡ ἱστορία

τῆς ἰταλικῆς γραμματολογίας. Ἐλπίζομεν δὲ νὰ δημοσιευθῶσιν ὀγλίγωρα καὶ οἱ λοιποὶ τόμοι.

Ὁ Δε Σάγκτης τόσον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰταλικῆς γραμματολογίας, ὅσον καὶ εἰς ὅλας τὰς κριτικὰς αὐτοῦ μελέτας, δὲν ἠσχολήθη ὡς ὁ Βάρτολης, ἢ ὡς ὁ Ἀλέξανδρος Δ' Ἀνκώνας, ἢ ὡς ὁ Καρδούτζης, ἢ ὡς ὁ Πῖος Ῥάνας, ἢ ὡς ὁ Πασχάλιος Βιλλάρης καὶ ὡς πολλοὶ κριτικοὶ τῆς νέας σχολῆς, ἵνα περιγράψῃ λεπτομερῶς τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ γραμματολογικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἰταλίας. Σπανίως κατέγεινεν ὅπως συνδυάσῃ τοὺς συγγραφεῖς μεταξύ των, ἢ ὅπως ἀναλύσῃ intus et in cute τὰ ἀθάνατα ἔργα τοῦ Δάντου, τοῦ Μακκιαβέλη, τοῦ Μανζώνη, ἢ ἄλλων. Ἅπασα ἡ προσοχὴ αὐτοῦ περιστρέφεται εἰς τὴν δεσπόζουσαν ἰδέαν ἑκάστου ἔργου, ἣν ἐξεταζει καθ' ὅλας τὰς φάσεις καὶ κατὰ τὴν διάφορον ἐπιρροὴν, ἣν ἔλαβον παρὰ τῶν μεταγενεστέρων.

Τοιαύτην ἀρχὴν ἔχων δὲν ἦτο ὑπόχρεως νὰ ἐνδιατρίψῃ ἕκαστον συγγραφέα καὶ καλλιτέχνην, ἀλλὰ μόνον εἰς ἐκείνους, μεταξὺ τῶν πολλῶν, οἵτινες, ὡς ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἢ προσωποποίησις τῆς ἐποχῆς των, οἷοι ὁ Δάντης ὁ Βοκκάκιος, ὁ Μακκιαβέλης, ὁ Ἀρετῖνος, οἱ μακαρόνιοι ποιηταὶ καὶ τοιαῦτα ἄλλα δρῶντα πρόσωπα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ λοιπὸν δύνατκι νὰ θεωρηθῇ μεγαλοπρεπὲς πανόραμα μοναδικῶν φωτινοτάτων εἰκόνων, αἵτινες ἀποθαμβοῦσι πᾶν ἀσύνηθες βλέμμα. Ἡ ἰταλικὴ σκέψις, ἡ ἰταλικὴ ἰδέα ἢ ἰταλικὴ μεγαλοπρέπεια εἰς τὸ ἔργον παντοχοῦ ὅμως βασιλεύει. Ἀριστούργημα αὐτῆς εἶνε βεβαίως τὸ κεφάλαιον περὶ Δάντου, ἕνεκα τῆς βαθείας κρίσεως καὶ ὀξυδερκοῦς ἐρεύνης πρὸς κατάληψιν τοῦ ὑπερκοσμίου πνεύματος. Ἴσος ἀνάδεικνύεται ὁ Δε Σάγκτης καὶ εἰς τὰς ἄλλας μικροτέρας αὐτοῦ συγγραφὰς καὶ ἐν τῇ περὶ Πετράρχῃ, καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ περὶ Ζολᾶ, ὃν ψέγει ὡς ὀνθολόγον καὶ ζωγράφον τῶν διαφθορῶν. Δὲν τὸν παραδέχεται ὡς δημιουργὸν τῆς νέας τέχνης, ἀλλ' ὡς νεκροθάπτην τῆς ἀρχαίας, ὅστις λαμβάνει ἐκ τῶν τριόδων πᾶν σαπρὸν ἐρείπιον καὶ ῥίπτει αὐτὸ κατὰ πρόσωπον, οὐδὲν ἕτερον διαβλέπει πέραν τοῦ κτηνώδους ζωϊκοῦ κόσμου, ὃν ἐπιδεξίως ἀπεικονίζει ἵνα δελεάσῃ τοὺς ἀναγνώστας.

Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ Δε Σάγκτης. Τοιαύτη ἡ κριτική του. Ἐνίοτε ὅμως, μεταξὺ τοσούτων προτερημάτων, μεταξὺ τοσαύτης ψυχολογικῆς βαθυνοίας, συνέβαινεν ὅτε ἡ ψυχικὴ αὐτοῦ ἔπαρσις τὸν ἔκαμεν ὀλίγον τί ὑπερβολικὸν ἢ ἀπρόσεκτον· ἀλλὰ σπανίως.

Μεταξὺ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἄξιον ἀναγνώσεως εἶνε καὶ τὸ ἐκλογικὸν ταξείδιον, πλῆρες ἰταλικῆς χάριτος, humour καὶ ζωηρότητος ὕφους.

* * *

Ἡ γλῶσσα τοῦ Δε Σάγκτη εἶνε πλήρης ζωῆς. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ὅμως πλέον ἀττικιστὴς, ἀλλὰ καταγινόμενος εἰς σοβαρωτέρας μελέτας, ἐννόησεν ὅτι τὸ ἀρχαῖον ὕφος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξυπερετήσῃ καλῶς τὰς σκέψεις αὐτοῦ, καὶ οὕτως χωρὶς νὰ χυδαΐζῃ ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ ἐκφρασθῇ ὡς ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν σκέψεων· Τὸ ὕφος αὐτοῦ εἶνε βραχυεπὲς μᾶλλον καὶ περιγραφικόν.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀπαιτοῦσιν ὅμως ὀλίγην φρόνησιν, καθότι ἅμα τὸ πρῶτον ἀναγινώσκονται φορτικὰ ὀλίγον φαίνονται, ἴσως δὲ καὶ ἐλλειπῆ λογικῆς, ἀλλ' ἅμα ἐξοικιωθῇ τις καὶ ἐννοήσῃ αὐτὰ καλῶς, θέλει ὠφεληθῇ μεγάλως ἅμα δὲ θαυμάσῃ τὸν τεχνοκρίτην, τὸν φιλόπατριν.

Σ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Ἐνθυμοῦμαι 'π' εὐωδιάζαν τὰ τραντάφυλλα κ' οἱ κρίνοι,
Ποῦ λαμπρὸς γλυκοαγελοῦσε ὁ γαλάζιος οὐρανός,
Ὅταν ἔλαμφε 'μπροστά μου 'σὰν Ἀρχάγγελος ἐκείνη...
Καὶ μοῦ 'πλήγωσε τὰ στήθη μὲ μιᾶς ἔρωτας σκληρός!

Ἐνθυμοῦμαι 'σὰν τοῦ Ἥλιου ταῖς ἀχτίδες τὰ μαλλιά της,
Τὰ ἐρωτόπλαστά της 'μμάτια 'σὰν ἀστέρια τ' οὐρανοῦ
Τὸ κορμί, τὸ πρόσωπό της, ἡ λαλιὰ, τὸ πάτημά της,
Ὅλ' αὐτὰ τὴν παρασταίναν θεῖο θεῖμα τοῦ Θεοῦ.

Τὴ 'θυμοῦμαι, ἀλλ' ἐκείνη' τάχα πλιὸ θὰ μὲ 'θυμᾶται;
Σκληρὴ κόρη!... εἶσαι ἀκόμη τῆς καρδίας μου ὁ παλμός·
Ἄχ! δροσεῖσθε γλυκαῖς αὔραις, 'ποῦ τριγύρω μου πετᾶτε,
Τ' ὁλοφλόγιστό μου στῆθος, 'ποῦ τὸ καίει ὁ στεναγμός!

Σὺ φεγγάρι, 'π' ἀργυρώνεις συχνὰ τὸν γλαυκὸν αἰθέρα,
Σεῖς Βουνὰ, δάση, ποτάμια, ὄχθαις, διάφανα νερά,
Ἂν ἰδῆτε ὅταν 'πεθάνω τὴν κυρά μου κάμμιὰ 'μέρα,
Νὰ τῆς 'πῆτε πῶς μ' ἐθάψαν 'ς τῆς ἐτιᾶς τὴν ἀγκαλιά·

'Σ τὴν 'Εκιὰ, 'ποῦ τ' ὄνομά της μὲ λαχτάρα ἔχω γραμμένο,
Κ' ἐδεόμουνα 'ς ἐκεῖνο μὲ χτυπόκαρδο θερμό·
Πέτε της πῶς κάθε φύλλο, 'ποῦ κυττάζει μαραμμένο,
Κλεῖ ἕνα δάκρυ μου κάθενα κ' ἕναν ἀναστεναγμό.

ΑΡΙΣΤ. ΚΑΨΟΚΕΦΑΛΟΣ.

ΜΑΧΔΗΣ ΚΑΙ ΣΟΥΔΑΝ

Ἡ Β.Α. γωνία τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ μέχρι τῆς Μεσογείου καὶ ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῆς ἐρήμου Σκχάρας περιλαμβάνει πᾶσαν τὴν Αἰγυπτιακὴν ἐπικράτειαν, ἡ δὲ ἔκτασις αὕτη εἶνε οὐσιωδῶς μείζων καὶ αὐτῆς τῆς Εὐρώπης. Ἡ τῇ Γ. Πύλῃ ἀνήκουσα νῦν ἀντιβασιλεία αὕτη τῆς Αἰγύπτου ἔχει ὅρια πολὺ πέραν τοῦ ἀρχαίου ὁμωνύμου κράτους ἑκαθέντα πρὸς Δ καὶ Ν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Νείλου. Καὶ τὸ μὲν μέγα βασίλειον τοῦ Δαρφούρ (500000 κατοίκων) ἐκυριεύθη καὶ προσηρτήθη ἀπὸ τοῦ 1874, ἐν ᾧ τὸ μέγα Σουδὰν ἢ ἡ χώρα τῶν Νιγριτῶν εἶχεν ἤδη κυριευθῆ ἐπὶ Μεχμὲτ Ἀλῆ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου (1809—1845). Ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ Χαρτούμη (50000 κατοίκων) κείται ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Κυανοῦ καὶ Λευκοῦ Νείλου, λίαν ἐμπορικὴ πόλις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ λίαν ὑγιεινή, εἶνε ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ νότιος Νιγριτία κατοικουμένη ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ Νιγριτῶν Ἀράβων, ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ μέχρι τῶν 10 β. βορείου πλάτους, περιλαμβάνει τὰς λεγομένας ἐπαρχίας τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ εἶνε ὅλως νέα κτήσις. Ἡ κυρίευσις αὐτῆς ἤρξατο ἐπὶ Ἰσμαὴλ Πασᾶ, τοῦ πρώτου Κεδίβου, ὅστις τῷ 1869 ἀπέστειλεν εἰς τὸν Λευκὸν Νεῖλον τὸν Ἄγγλον Backer μετὰ εὐαρίθμου στρατιᾶς, ἵνα καταστείλῃ τὴν δουλεμπορίαν· τὸ ἔργον τοῦ Backer συνεπλήρωσεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Gordon, καὶ σήμερον αἱ ἐπαρχίαι αὗται ὑπὸ τὴν ἔξοχον τοῦ Γερμανοῦ Dr Schnitzler, νῦν δὲ Ἐμὴν Βέη, διοίκησιν τυγχάνουσι τὸ βέλτιστον τῆς ὅλης Αἰγυπτιακῆς δυναστείας τμῆμα. Ἡ ἀποτρόπαιος δουλεμπορία ἐξηφανίσθη ἐντεῦθεν, ἐκ τῆς χώρας ταύτης Νιγριτῶν εἰδωλολατρῶν, οἵτινες παντοιοτρόπως τὴν πρὸς τὴν διοίκησιν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν φανερὰν ποιοῦσιν. Ἡ χώρα ἠσφαλισμένη διὰ πολλῶν ὀχυρῶν σταθμῶν ἀπολαύει τελείας εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας, « ὥστε » γράφει ὁ πρό τινων ἐτῶν περιηγηθεὶς αὐτὴν Dr. Falkin « ἐξαιρέσει τοῦ ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων φόβου δυνατάί τις τὴν χώραν πᾶσαν νὰ περιοδεύῃ, ὁδιπορικὴν ῥάβδον μόνον ἔχων ὅπλον.» Οἱ στρατιῶται τῆς χώρας εἰσὶ μέλανες ἐθνικοὶ «ἀνδρεῖοι, σχεδὸν ῥιψοκίνδυνοι, εὐγενεῖς καὶ εὐπροσήγοροι.» Σὺν τῇ ἀσφαλείᾳ ταύτῃ ἐνεργεῖται ἐν τῇ χώρᾳ συγκοινωνία ἄριστα ὠργανισμένη, κακουργήματα δὲ εἰσὶν ὅλως ἄγνωστα ἐνθα πρὸ δωδεκαετίας περίπου αἱ ῥικωδέστεραι μιαιφονίαι συνήθεις ἦσαν· τῆς δ' εὐημερίας ταύτης τῆς χώρας πρώτιστος, ἂν μὴ μόνος, μοχλὸς τυγχάνει αὐτὸς ὁ διοικητὴς αὐτῆς, ὅστις τῷ 1875 ἦλθεν ἐν Νιγριτίᾳ μετὰ τοῦ Gordon Πασσᾶ ὡς ἰατρός, ἕνεκεν δὲ τῆς μεγίστης αὐτοῦ ἱκανότητος τάχιστα εἰς τὴν θέσιν διοικητοῦ προήχθη. Κατὰ τὰς χώρας ταύτας ἐξερράγη νῦν ἡ ἐπανάστασις, ἥτις ἐν τῷ παρόντι οὔτω δεινῶς πιέζει τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπασχολεῖ τὴν Εὐρώπην πᾶσαν· ταύτης δὲν συμμετέσχον μόνον τὰ πρὸς Ν τοῦ Βαρ-ελ-Ἀραὲ μέρη, διότι ὑπὸ ἐθνικῶν κατοικούμενα δὲν ἐγένοντο τῆς μωαμεθανικῆς φανατικότητος θύματα. Ἄλλως ὅμω ἔχουσι τὰ βόρεια μέρη, ἔνθα ἄτιμοι καὶ γύπτιοι, μωαμεθανοὶ ἀγύρται δεσπόζουσι τῆς χώρας, βρύγδην μόνον τῆς δουλεμπορίας τὴν κατάλυσιν θεόμενοι καὶ ἐπὶ τῇ ἐπιτεινομένῃ τῶν ξένων ἐπιροῇ δυσφοροῦντες. Ἐν τούτῳ λοιπὸν τῷ τμήματι τῆς χώρας, τῷ ἐχθρῷ τῆς τε Χριστιανικῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ ἐκ ταύτης πολιτισμοῦ, ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη ὁ νῦν διὰ πάντων τῶν στομάτων φερόμενος διάσημος Μαχδής.

Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας Δόγγολα ἐν τῷ 20ῳ βορείου πλάτους εἶνε λαὸς μιγὰς ἐξ Ἀράβων καὶ Νουβῶν, παρ' ᾧ ὁ Ἰσλαμισμὸς ἐγκατέρριψε βαθείας ῥίζας. Οὗτοι κατῴκησαν ἰδίᾳ ἐν ταῖς δυτικαῖς καὶ νοτίαις ἐπαρχίαις μεγίστην ν' ἀσκήσωσιν ἐπιρροὴν, διότι εἰς τούτους ἀνήκουσι αἱ δύο τῆς χώρας ταύτης μάστιγες, αἱ κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν αὐτὴν διατρέχουσαι, ἤτοι οἱ δουλέμποροι (Τζελαβὰ) καὶ οἱ ἱερεῖς (Φακίς), φανατικοὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἀπόστολοι, πολυμήχανοι ἀπατεῶνες, ἐπὶ τῆς τῶν Νιγριτῶν κεδοσκοποῦντες εὐπιστίας, διὰ τοῦ μέσου δὲ τούτου καὶ διὰ τὴν τοῦ λαοῦ δεισιδαιμονίαν ἄεργον βίον βιοῦντες καὶ ἔστιν ὅτε ὡς ἅγιοι λατρευόμενοι.

Εἰς τοὺς τελευταίους τούτους ἀνήκει καὶ ὁ ἥρως τοῦ ἐν Σουδὰν τεκταινομένου δράματος, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις ὑπὸ τὸ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Μαχδῆ ὄνομα ἀπέσπασε τὸ τρίτον σχεδὸν τῆς χώρας τοῦ Κεδίβου τῆς Αἰγύπτου, κατορθώσας ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου σπουδαίαν ἐγείρων ἐπανάστασιν νὰ τάξῃ ἅπασαν τὴν Νιγριτίαν καί τι πλέον ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ καὶ τοιαύτην ταραχὴν ἐν τῇ ἑωτέρῳ Ἀφρικῇ νὰ ἐγείρῃ, ὥστε αὕτη ὡς πάλη τοῦ Ἰσλαμισμοῦ κατὰ τῆς Δύσεως καὶ τῆς αὐξούσης δυνάμεως αὐτῆς χαρακτηρισθεῖσα συνταράσσει νῦν τὴν Εὐρώπην πᾶσαν, σπουδαίως ἐπὶ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἐπιδρῶσα.

Ὁ Μωάμεθ Ἀχμὲτ, ὁ ἐπιλεγόμενος Μαχδὴς, ἦν τέκτων καὶ ἔζη ἐν Χαρτούμῃ. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν τοῦ Κορανίου ἐγκύψας σπουδὴν προῆγεν ὡσημέραι καὶ ἐνεδυναμοῦ ἐν ἑαυτῷ ἀκατάσχετόν τινα ἐπιθυμίαν νὰ γένηται Φακὶς καὶ ἐργασθῇ τὸ κατὰ δύναμιν ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ἡ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐν Αἰγύπτῳ ἐπαυξάνουσα ἐπιρροὴ καὶ ἰσχὺς τῶν μισητῶν Φράγκων, οἵτινες διὰ τῶν ἱεραποστόλων καὶ ἐμπόρων αὐτῶν, διὰ τῶν ἀτμοπλοίων καὶ Χριστιανῶν διοικητῶν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰσημερινοῦ προχωρήσαντες, ἐδέσποζον καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντιβασιλέως ἐν Καΐρῳ καὶ κατέπαυσαν τὴν δουλεμπορίαν, ἣν ἄκανθα ἐν ὀρθαλμοῖς τοῦ φανατικοῦ τούτου Μωαμεθανοῦ, καὶ πολλῶν ἄλλων συμπολιτῶν του, καὶ ἔζηψεν ἐν αὐτῷ τὴν ὑπὲρ διαδόσεως τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ αἰτημάτων βοπὴν καὶ συνέστησε σχολὴν κατηχητικὴν, ἐν ᾗ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐδίδασκεν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐν Χαρτούμῃ παρουσία πολλῶν Εὐρωπαίων καὶ Αἰγυπτίων ἦτο οὐχὶ ἀσημον κώλυμα τῆς ἐλευθέρας καὶ τελεσφόρου τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ διαδόσεως, μετεστήσατο τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὴν ἕδρανεὶς τὴν 50 χιλιόμετρα βορειότερον τῆς Χαρτούμης κειμένην Ταμανιὰτ, εἶτα δὲ, οὐδ' ἐνταῦθα ἑαυτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ ἡγούμενος, εἰς τὴν ἐν τῷ Λευκῷ Νείλῳ κειμένην νῆσον Ἄβαν πρὸς Ν. τῆς Χαρτούμης.

Ἐνταῦθα, ἐν τῇ ὑπὸ τῶν ὠχρῶν τοῦ Λευκοῦ Νείλου κυμάτων περιβρεχομένῃ ταύτῃ νήσῳ, ἐν μέσῳ κροκοδείλων καὶ ἱπποποτάμων, ὁ τοῦ Μωαμεθ Ἀχμὲτ φανατισμὸς ἔρθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ, καὶ διεγράφη τὸ σχέδιον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, προπαρασκευάσθη τὸ πρόσωπον, ὅπερ οὗτος ὡς Μαχδὴς, ἢ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ὁδηγηθεὶς, ἔμελλε νὰ παίξῃ. Πρὸς τοῦτο ὁ Μωάμεθ Ἀχμὲτ δύο τινὰ ἐπῴφελήθη, τήν τε πρόρρησιν τοῦ Προφήτου, ἐξαγγέλλοντος ἑτέρου προφήτου τὴν μέλλουσαν ἔλευσιν, καὶ τὸ συνώνυμον αὐτοῦ καὶ ἐκείνου. Περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ τέλος πεποισμένος ἔγραψεν ἐν θέρει τοῦ 1881 ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς γείτονας Ἀραβας καλῶν αὐτοὺς νὰ ἑνωθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ, τοῦ προαγγελθέντος ὑπὸ τοῦ Προφήτου Μαχδῆ. «Μάθετε» ἔγραφεν «ὅτι ὁ Θεὸς ἐξελέξατό με μέγαν διάδοχόν Του καὶ ὁ Προφήτης καὶ Κύριος τῆς ζωῆς, ὃν εὐλογεῖ ὁ Θεὸς, ἀνήγγειλεν ἤδη ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἀναμενόμενος Μαχδὴς καὶ ἔταξέ με ἐπὶ τοῦ θρόνου Αὐτοῦ ὑπὲρ πριγκηπας καὶ εὐγενεῖς. Καὶ ὁ Θεὸς ἔν ἐστι μετ' ἐμοῦ, ἀπέστειλέ μοι δὲ τὰ σημεῖα Αὐτοῦ, τὰ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς γνάθου μυρμήκια.» Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκ τοιούτων μυρμηκίων καί τινων ἄλλων σημείων ἔδει ν' ἀναγνωρισθῇ ὁ περιμενόμενος Μαχδής.

Ὁ Μωάμεθ Ἀχμὲτ κατορθώσας ν' ἀποδείξῃ ταχέως ἀποδείξεις τῆς θείας αὐτοῦ ἀποστολῆς καὶ δυνάμεως, ἔπαξεν ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ πλείους πιστοὺς ὁπαδοὺς, οἵτινες ἐξεχύθησαν ταχέως κατὰ μεγάλας ἀγέλας ἀρνούμενοι ὑπακοὴν ταῖς Αἰγυπτίαις ἀρχαῖς. Ὁ τῆς Χαρτούμης διοικητὴς μὴ δυνάμενος ἐτι πλέον τὸ πρᾶγμα νὰ ἀνέχηται ἀπέστειλεν ἰδικόν τινα ὑπάλληλον, ὅπως μεταφέρῃ ἀπὸ τῆς νήσου του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὸν Μαχδήν. Ὁ ψευδοπροφήτης ἀνέμενε ἐν μέσῳ τῆς σωματοφυλακῆς αὐτοῦ τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ διοικητοῦ, ἀκούσας δὲ τῆς διαταγῆς αὐτοῦ, « εἰπὲ τῷ διοικητῇ » μετὰ κόμπου ἀπεκρίθη « ὅτι δὲν θὰ μεταβῶ εἰς Χαρτούμην. Αὐτὸς ὁ Θεὸς μὲ σκέπει, ἂν δὲ ἀποσείλητε ἐναντίον μου στρατιώτας, γῆ καὶ θάλασσα θέλουσι καταπίει τούτους.»

Ὁ διοικητὴς τῆς Χαρτούμης ἠναγκάσθη νῦν νὰ μετέλθῃ βίαν κατὰ τοῦ Μαχδῆ, αἱ πρῶται ὅμως κατ' αὐτοῦ ἀποσταλεῖσαι φάλαγγες κατέστησαν πολὺ χείρονα τῶν πραγμάτων τὴν κατάστασιν· μέρος αὐτῶν προσήλθεν ἐκ τῆς ζηρᾶς πρὸς τὴν φωλεὰν τοῦ Μαχδῆ, πλὴν ἡττήθη, οὐ κρείττονος δὲ τύχης ἔτυχε καὶ ὁ ἀτμοδρόμων, ὃς ἀπεστάλη ἵνα ἐκ τοῦ ποταμοῦ τὸν ἐχθρὸν προσβάλῃ· ὁ Μαχδὴς ὑπὸ τῶν πιστῶν του ἀκολουθούμενος κατῆλθε πρὸς τὴν ἀκτὴν, ἵνα τὰς τοῦ πλοίου ἀποκρούσῃ προσβολὰς· πολὺ ὅμως πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ τῶν πυροβολητῶν τοῦ πλοίου τις τεταγμένος, ἵνα ἀπὸ ἀποστάσεως 12 μόνον μέτρων τὴν βολὴν κατὰ τοῦ ψευδοπροφήτου ἐκτοξεύσῃ, παραφρονήσας ἀφῆκεν εἰς τὸ κενὸν τὴν βολὴν, τοῦτο δὲ σύγχυσιν εἰς τὰς τάξεις προξενῆσαν προὐκάλεσε τὸν εἰς τὰ ἴδια τοῦ πλοίου κατάπλουν καὶ τῆς ἐκστρατείας τῆς πρώτης ταύτης κατὰ τοῦ Μαχδῆ τὴν λῆξιν. Τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις τοῦτο νέας τοῦ Μαχδῆ δόξης καὶ ἐπιροῆς ἀφετηρία ἐγένετο καὶ ὅτε ὁ Ῥεσὶδ Βέης βοηθοὺς τοὺς Νιγρίτας τοῦ Σιλλούκ ἔχων συνεπλάκη τῷ Μαχδῇ τῇ 8 Δεκεμβρίου 1881 ἐπὶ τοῦ ὄρους Γεδίρ, οἱ Αἰγύπτιοι ἔπαθον πανολεθρίαν ὁ Ῥεσὶδ Βέης, ὁ τῶν Νιγριτῶν ἡγεμὼν, καὶ πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ ἔπεσαν· ὅπλα, παρασκευαὶ καὶ τροφαὶ περιῆλθον εἰς χεῖρας τοῦ Μαχδῆ, ὅστις ἀπὸ τοῦ νῦν ἔθηκε τὰς πρώτας βάσεις μονίμου στρατιᾶς, ἢ στέλεχος ἐγένοντο οἱ πρὸς νότον τοῦ Καρδοφὰν κατοικοῦντες ἵππιοι Ἄραβες τοῦ Βαχαρᾶ.

Αἱ ἐπανειλημμέναι αὗται ἐπιτυχίαι ἐπηύξησαν εἰκότως ὑπὲρ μέτρον τοῦ Μαχδῆ τὰς δυνάμεις. Ἐν Καΐρῳ ἔνθα τέως παράφρονα αὐτὸν ἐθεώρουν ἤρξαντο πιστεύοντες ὅτι οὗτος ἀπέβαινεν ἐπικίνδυνος ἐπαναστάτης. Ἔλειπον μὲν πάντως σημεῖα τινὰ ὁριζόμενα ὑπὸ τῆς παραδόσεως εἰς δήλωσιν τῆς τοῦ νέου Προφήτου ἐλεύσεως, ἤτοι ἡ ἐν τῇ ἀνατολῇ δύσις τοῦ ἡλίου, ἡ καταστροφὴ τῶν ἱερῶν πόλεων Μέκκας καὶ Μεδινᾶς, παρὰ ταῦτα πάντα ὅμως ὁ ἐν Σουδὰν ὄχλος ἐκρατύνετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐν τῇ πίστει ὅτι ὁ Μωαμὲθ Ἀχμὲτ ἦτο ὁ ἀληθὴς Μαχδὴς, οὕτω δὲ ἡ ἐπανάστασις ἐπὶ μᾶλλον ἐνπεξετείνετο. Πρότερον περιοριζομένη μόνον ἐν ταῖς πρὸς Δ. τοῦ Λευκοῦ Νείλου χώραις ἐπεξετάθη νῦν ἐν τῇ Νήσῳ Σεναὰρ, ἤτοι ταῖς μεταξὺ τοῦ Κυανοῦ καὶ Λευκοῦ Νείλου χώραις. Ταῦτα δὲ συνέβαινον ἐν Σουδὰν καθ' ὃν χρόνον τοὺς πάντας ἐν Καΐρῳ ἀπησχόλουν ὁ Ἀραβῆς καὶ αἱ ὁρδαὶ αὐτοῦ! Ὁ κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἄμεσος τῆς ἐπαναστάσεως ἀρχηγὸς ὑπὸ τὸν τίτλον ὑπασπιστοῦ τοῦ Μαχδῆ, Βεζίρης αὐτοχειροτόνητος, ὑπέταξεν αὐτὰ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, κατεπολεμήθη ὅμως εὐτυχῶς ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ Giegler Πασσᾶ, κατορθώσαντος ἐνταῦθα τοὐλάχιστον νὰ καταβάλῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη τοῦ Σεναὰρ καθ' ἑαυτὴν ἄνευ ἀμέσου ἀποτελέσματος γενομένη, ἐπενήργησεν οὐχ ἧττον ἐμμέσως ἐπὶ πασῶν τῶν ΒΑ. χωρῶν, τῆς Τάγκας τῶν Νομάδων τῆς Νουβίας, τῆς Βισαρίν καὶ

Ἀδενδόας. Οἱ κάτοικοι τούτων εἰσὶν ἄνδρες ὡραῖοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς, νευρώδεις καὶ εὐπρεπεῖς, τὸ μὲν χρῶμα λαμπρὸν χαλκόχρουν, τὸ δὲ σχῆμα τοῦ προσώπου εὐγενὲς καὶ μηδὲν πρὸς τὸ Νιγριτικὸν ἔχοντες. Αἱ φυλαὶ αὗται δεσπόζουσι τῆς ὁδοῦ τῶν Καραβανίων, τῆς σπουδαιοτάτης πασῶν τῆς Νουβίας, τῆς ἀγούσης ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης Σανακὶν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Νείλου Βερβέρ. Οὗτοι καὶ οἴκοθεν μὲν πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους δυσμενεῖς, μάλιστα δὲ τῇ προτροπῇ τοῦ Μαχδῆ καὶ τῶν Φακὶς ἤρξαντο παρακωλύοντες τὴν μεταξὺ Νείλου καὶ Σανακὶν ἐπικοινωνίαν, μὴ ἐπιτρέποντες οὔτε ταχυδρομεῖον, οὔτε ζωοτροφιῶν τὴν διέβασιν, ὥστε πᾶσαι αἱ κατὰ τὸν ἄνω Νεῖλον χῶραι ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἤδη μόνον διὰ πλοίων ἠδύναντο νὰ ἐπικοινωνῶσι. Βαδίζοντες πρὸς τὸ Σανακὶν οἱ ἀποστάται συνεπλάκησαν τῇ 5 Νοεμβρίου πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ τῆς Ἀγγλίας πρόξενος Μογκρίφ. Ὁ τῶν ἀγρίων φανατισμὸς ἐνίκησε τὰς εὐρωπαϊκὰς κατηρτισμένας καὶ ὡπλισμένας φάλαγγας. Ἀσπίδα καὶ ξίφος μόνον ἔχοντες οἱ Νοῦβαι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατενίκησαν αὐτόν. Ὅτε δὲ τῇ 5 Δεκεμβρίου ὁ Μωάμεθ πασσᾶς ἐπεχείρησε ἐπίλεκτον στρατιὰν ἄγων νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας, δὲν ὑπέρηπτο τῆς τύχης τῶν προκατόχων αὐτοῦ καὶ πέντε ὅλοι λόχοι Αἰγυπτιακῆς στρατιᾶς ἀπώλοντο, ἅμα δὲ πρὸς Δ. τοῦ θεάτρου τοῦ ἀγῶνος τὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ μᾶλλον ἐδεινοῦντο.

Ὁ Ἰουσοὺφ Πασσᾶς μετὰ σπουδαίων δυνάμεων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀποσταλείς, περιφρονῶν αὐτοῦ ἠμέλησε παντὸς προφυλακτικοῦ μέτρου, καὶ ἐξ ἀπροόπτου περὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1882 ἐπὶ τοῦ ὄρους Γιὼν προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαχδῆ κατεστράφη μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ. Αὕτη δὲ ἐγένετο ἡ λαμπροτέρα νίκη τῶν ξιφῶν καὶ δοράτων τῶν ὁρδῶν τοῦ Μαχδῆ ἐναντίων τῶν ὅπλων Ρέμιγτων τῆς Αἰγυπτιακῆς στρατιᾶς· ἆθλον δὲ τῆς νίκης ταύτης ἐγένετο, ὅπερ ὁ ψευδοπροφήτης ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐπεθύμει, ὅπλα εὐρωπαϊκά.

Διὰ τοιούτων νῦν ἑξακισχιλίους φανατικοὺς ὁ Μαχδὴς ἐξοπλίσας ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Ἑλ-Ὀβείδην, πρωτεύουσαν τοῦ Κορδοφάν. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀλαλαγμὸν ἐπευφημίας ἤγειραν ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς προσεγγίσεως τοῦ ψευδοπροφήτου, διότι ἐν ἀστραπῆς ταχύτητι διαδοθείσης πανταχοῦ τῆς τῶν εὐτυχιῶν αὐτοῦ εἰδήσεως πάντες νῦν εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ ἀποστολὴν ἐπίστευον· ἡ φρουρὰ ὅμως τῆς Ἑλοβεΐδης ἀπέκρουσε τὴν πρώτην τοῦ Μαχδῆ ἔφοδον καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ· μετ' οὐ πολὺ ὅμως μετὰ νέων δυνάμεων ἐπελθὼν ἐναντίον τῆς πόλεως ταύτης ἠνάγκασεν αὐτὴν εἰς παράδοσιν, ὁ δὲ Αἰγύπτιος διοικητὴς αὐτῆς Ἰσκενδὲρ Βέης, ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ δυνάμεως κατάπληκτος, ὤμοσεν αὐτῷ πίστιν καὶ ὑποταγήν.

Μετὰ τὴν νέαν ταύτην μεγάλην τοῦ Μαχδῆ ἐπιτυχίαν μεγίστη ταραχὴ κατέλαβε τούς τε ἐν Χαρτούμῃ καὶ ἐν Καΐρῳ. Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ἰσκενδὲρ ὁ Ἀντιβασιλεὺς μὴ πιστεύων πλέον τοῖς ἐγχωρίοις, ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτοῦ πρὸς τοὺς νικητὰς τῆς Τελελκεδίρης, τοὺς δαμάσαντας τὸν Ἀραβῆ καὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Ἡ καταπολέμησις τῶν ἀτάκτων τοῦ Σουδὰν ἦν ἐν ἴσῳ βαθμῷ τοῖς τε Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς Ἄγγλοις ἐνδιαφέρουσα, δι' ὃ οὗτοι ἐχορήγησαν πολλοὺς ἐξόχους ἀξιωματικοὺς ἀπεριορίστου ἀπουσίας ἄδειαν, ἵνα τοῦ Αἰγυπτίου στρατοῦ ἡγούμενοι καταπολεμήσωσι τοὺς ἀποστάτας. Τὴν ἀνωτάτην δὲ διοίκησιν ἀνέλαβε τὸ ἀτυχὲς τοῦ Σουδὰν θῦμα ὁ περικλεὴς τῆς Ἀγγλίας στρατηγὸς Hicks ὅστις ἐν Δουρμάνῃ πρὸς Δ τῆς Χαρτούμης στήσας τὴν σημαίαν αὐτοῦ συνήθροισε πρώτιστα περὶ αὐτὴν μέγα μέρος τῶν τοῦ Ἀραβῆ προτέρων στρατιωτῶν. Περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου τοῦ 1883 ὁ Hicks εἶχεν 7000 πεζοὺς, 120 δραγόνους ἱππεῖς, 300 ἐφίππους Βασιβουζούκους καὶ 30 πυροβόλα μετὰ μυδροβόλων, οἷς εἶτα ἐν Δουέμῃ προστέθησαν 1000 ἔτι ἄνδρες, ὥστε ἐν ὅλῳ εἶχεν εἰς παράταξιν 11000 ἄνδρας. Τούτοις δὲ προσετίθετο ὄχλος, ἑξακοσχίλιοι κάμηλοι συλλέγεσαι παρὰ τῶν γειτόνων φυλῶν, πολυάριθμοι ἀγελάδες, ἡμίονοι, δοῦλοι καὶ δοῦλαι Νεγρίτιδες — συνελόντι εἰπεῖν ὄχλος ποικίλος λίαν καὶ δυσκίνητος.

Ὁ Μαχδὴς διέμενεν ἐν Ἑλοβείδῃ, ὅθεν συνέδεσε σχέσεις μετὰ τοῦ νοτιώτερον κατοικοῦντος σατράπου τῆς Αἰγύπτου ἡγεμόνος τῆς Τακάλης Ἀδὰμ, καὶ ἐπεράθη νὰ προσελκύσῃ αὐτόν. Αἰγύπτιός τις ὑπάλληλος διατρίβων τότε ἐν Τακάλῃ καὶ σχὼν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ προσωπικῶς τὸν Μαχδὴν ἔγραφε πρὸς τὸν Hicks «Ὁ Μαχδὴς εἶνε ἐξόχως πονηρὸς· κοιμᾶται ἡμέρας, ὁδοιπορεῖ νυκτὸς καὶ περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐπιτίθεται, Προσέχετε καὶ προφυλάττεσθε ἀπὸ αἰφνιδίων ἐφόδων·»

Τῇ 9 Σεπτεμβρίου 1883 πᾶσαι αἱ προπαρασκευαὶ εἶχον περατωθῆ· ὁ Hicks διατάξας τὴν ἀπὸ Δουρμὰν ἔξοδον τοῦ στρατοῦ ἐβάδιζε πρὸς τὴν Δουέμην θεωρουμένην ὡς σπουδαίαν βάσιν τῶν κατὰ τοῦ Κορδοφὰν κινήσεων. «The spirits of the men are excellent» ἔλεγεν ὁ Hicks (τὸ φρόνημα τῶν ἡμετέρων εἶνε ἔξοχον), γνῶσται ὅμως τῶν Αἰγυπτίων πραγμάτων ἐφρόνουν ὅτι οἱ ὑπὸ τὸν Hicks ἦσαν ἄνανδρος ὄχλος, καὶ ὅτι χριστιανοὶ ἀξιωματικοὶ μωαμεθανῶν στρατιωτῶν ἡγούμενοι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ δίδωσι πίστιν εἰς αὐτούς.

Τῇ 20ῃ Ὀκτωβρίου ἐπλησίασεν ὁ Hicks εἰς Δουέμην κειμένην ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λευκοῦ Νείλου 180 χιλόμετρα πρὸς Ν τῆς Χαρτούμης. Μέχρις ἐνταῦθα ἡ πορεία ἐγένετο δυσχερὴς ὑπὸ τὸν ἥλιον τοῦ Ἰσημερινοῦ ἐν χώρᾳ καταπλυμηρισμένῃ. Διήνυον 15 χιλόμετρα καθ'

ἑκάστην, πολυάριθμοι ὅμως ἄνδρες ἔπιπτον καθ' ὁδόν. Ἐντεῦθεν ἔδει παραλλάξαντες διεύθυνσιν πρὸς τὰ ΝΔ νὰ τραπῶσι πρὸς τὴν Ἑλοβείδην, τῆς στρατιᾶς τὸ τέρμα, ὅπερ ἔκειτο ἐπὶ τῆς εὐθείας τῆς νέας ταύτης διευθύνσεως εἰς ἀπόστασιν 250 περίπου χιλομέτρων. Ἕνεκα ὅμως τῆς κατὰ τὰ μέρη ταῦτα λειψυδρίας ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ πορευθῶσιν ἐπὶ καμπύλης πρὸς Ν γραμμῆς διανύοντες οὕτω ἀντὶ 250 ὁδὸν 380 χιλομέτρων. Ὁ Μαχδὴς τὸν προσαγγίζοντα προβλέπων κίνδυνον κατεστρέψε πλεῖστα μεταξὺ Κορδοφὰν καὶ Νείλου φρέατα, ὅπως καταστήσῃ τοῖς Αἰγυπτίοις ἀδύνατον τὴν ὑδρευσιν· οὕτω δὲ οἱ περὶ τὸν Hicks μόνον δι' 24 ὥρας ὕδωρ ἠδύναντο νὰ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ἑπομένως ἠναγκάζοντο πρώτιστα περὶ τῆς εὐχερεστέρας εὑρέσεως τοιούτου νὰ μεριμνῶσιν. Ἐν τούτοις ὑπὸ τὰς δυσχερείας ταύτας ἡ πρὸς τὴν πρόσω πορεία ἤρξατο τῇ 24ῃ Σεπτεμβρίου καὶ περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ὁ Hicks εὑρίσκετο ἐν τῷ πρὸς ὃν ὅρῳ καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἤρατο νίκην μικρὰν ἐναντίον τοῦ κατ' αὐτοῦ προβάντος Μαχδῆ· πρὶν ἢ ὅμως ἡ περὶ ταύτης εἴδησις διασαφῆ, ταχυτέρα αὐτῆς ταύτην καλύφασα διεχύθη περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου ἐξ Ἑλοβείδης πρὸς τὴν Χαρτούμην καὶ ἐκεῖθεν ἔτι μᾶλλον πρὸς Β. ἡ ἀπαισία εἴδησις τῆς τελείας καταστροφῆς τῆς τοῦ Hicks στρατιᾶς.

Ταγαταρχής τις τῶν ὑπὸ τὸν Hicks von Sekendorf ὀνόματι, ἔγραφε τῇ προτεραίᾳ τῆς ἐξόδου τοῦ στρατοῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἥδε· «Ἂν ἡ τῶν Ἀράβων προσβολὴ ἀγγελθῇ ἡμῖν ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἱππικοῦ, τὰ πάντα θὰ βαδίσωσι καλῶς· ἂν ὅμως κατορθώσωσιν ἐξ ἀπροόπτου νὰ καταλάβωσιν ἡμᾶς, φοβοῦμαι ὑπὲρ τῶν πάντων· ἂν δὲ ἅπαξ μόνον ἡττηθῶμεν, οὐδεὶς ἡμῶν ἐπιστρέφει πλέον. Τὸ Σουδὰν ὁλόκληρον ἐπαναστατεῖ, Χαρτούμη καὶ τὰ πάντα ἀπώλοντο, οἱ δὲ ἄνθρωποι τότε πλέον ἀδιστάκτως θέλουσι πιστεύσει ὅτι ὁ Μωαμὲθ Ἀχμὲτ εἶνε ὁ ἀληθὴς Μαχδὴς.»

Οἱ φόβοι τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐξεπληρώθησαν· ἡ Αἰγυπτία στρατιὰ ἐξ ἀπροόπτου προσβληθεῖσα ἔπαθε δεινὴν ἥτταν· ὁ Hicks ἐν ἡλικίᾳ 55 ἐτῶν ἔπεσεν ἐν Σουδὰν καταλιπὼν ἐν Ἀγγλίᾳ νεαρὰν χήραν καὶ τέσσαρα ὀρφανά· μετ' αὐτοῦ δὲ ἔπεσαν καὶ ὁ συνταγματάρχης Farguhar ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελίου, πλῆθος δὲ μεγάλη Ἄγγλων ἀξιωματικῶν, καὶ Αἰγυπτίων Πασσάδων καὶ Βέηδων.

Εἰς τὴν τοιαύτην τῶν Αἰγυπτίων τελικὴν καταστροφὴν συνέτειναν οὐχ ἧττον καὶ πολλὰ ἄλλα ἔμμεσα αἴτια· αὐτὸ τὸ πρὸς τὴν Ἑλοβείδην βάδισμα αὐτῶν ἐγένετο λίαν ῥιψοκίνδυνον· αἱ δυσχέρειαι ἀνεπτύσσοντο καθ' ἑκάστην ὡς σιδηρὰ ἄλυσσις περισφίγγουσα αὐτούς, ὑπέρμετρος καύσων, ἀνεπαρκὲς ὕδωρ, θνησιμότης τῶν καμήλων, δυσμένεια τῶν κατοίκων. Ἐξ ἀποστάσεως 60 περίπου χιλομέτρων πρὸς Ν. τῆς Δουέμης ἀπέστειλεν ὁ Hicks πανύστατον τηλεγράφημα λέγων «ἐβραδύναμεν ἐπὶ 3 ἡμέρας ἕνεκα ἀσβεβιότητος τῆς προμηθείας ὕδατος· ἐνταῦθα ὑπέδειξαν ὑμῖν τέλματά τινα ὑγρά.» Ἡ τελευταία αὐτῶν ὥρα εἶχε σημάνει. Ὁ Μαχδὴς μετὰ δυνάμεως τὰ πάντα ἀποπνιγούσης ἐναντίον αὐτῶν παρὰ τῇ Ἑλοβείδῃ ἐξ ἀπροόπτου ἐπιτεθεὶς κατενίκησεν αὐτούς.

Ἡ περὶ τῆς ἥττης τῶν Ἄγγλων εἴδησις, ἐπὶ πτερύγων ἀνέμου διαδοθεῖσα, ἐπαναστάτησε τὸ Σουδὰν ὁλόκληρον, τὴν δὲ Εὐρώπην πᾶσαν κατεταράξεν· ἔκτοτε ὁ Μαχδὴς ἤρξατο ἐπὶ μᾶλλον εὐτυχῶν· ἡ Εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ μετὰ ἀγωνίας βλέπει πρὸς τὴν Μεσόγειον βαδιζούσας τὰς ὁρδὰς αὐτοῦ, ἡ δὲ Ἀγγλία παρασκευάζει στρατιὰν καὶ στόλον ὅπως ἐκδικήσῃ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῆς τὸν θάνατον· ἄρα ἡ νέα ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον Ἀγγλικὴ στρατεία ἔσται ἴσα τῇ πρώτῃ ἐπὶ τὸν Ἀραβῆ εὐτυχής; Τὸ μέλλον διδάξει ἡμῖν τοῦτο, ἡ δὲ «Κυψέλη» θέλει ἀγγείλει τοῖς ἀναγνώσταις αὐτῆς τὴν περαιτέρω τοῦ δράματος πλοκὴν καὶ λύσιν.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΠΑΡΑΠΤΩΜΑ καὶ ΤΙΜΩΡΙΑ

(Συνέχεια ὅρα προγ. φυλ.)

Β'.

Ὁ ἥρως μας, ὡς ἠκούσαμεν, ἐκαλεῖτο Θάνος μὲν τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον δὲ Πραΐδης καὶ κατήγετο ἐκ τῆς πολυστενάκτου νήσου Χίου. Ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Ἑλένης διαλόγου του ἔμαθον ἤδη οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται μέρη τινὰ τῆς ἱστορίας του ἣν θέλομεν προσπαθήσει ἐν ὀλίγοις νὰ συμπληρώσωμεν. Ὁ ταλαίπωρος ἦτο ὀρφανὸς μητρὸς καὶ πατρός. Βρέφος ἔτι ὤν, ἀπώλεσε τοὺς γονεῖς του, σφαγέντας κατὰ τὰς τελεσθείσας ἐν Χίῳ σφαγὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τὰ πεσόντα τότε θύματα ἐν τῇ μαρτυρικῇ ἐκείνῃ νήσῳ ἠριθμοῦντο οὐχὶ κατὰ δεκάδας, οὐχὶ καθ' ἑκατοστύας ἀλλὰ κατὰ χιλιάδας. Αἱ ἀπάνθρωποι καὶ ἄνανδροι σφαγαὶ αἱ ὑπὸ τῶν βαρβάρων διαπραχθεῖσαι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, ἐπὶ ἀσθενῶν καὶ ἀπροστατεύων ὄντων, ἐπὶ βρεφῶν, γερόντων καὶ γυναικῶν, οὐ μόνον δὲν ἐμετριάζοντο ἀλλὰ θρασέως καὶ κυνικῶς ἐπαναλαμβάνοντο. Ἡ Εὐρώπη οὐ μόνον ἠδιαφόρει ἐπὶ ταῖς κρεουργίαις ταύταις, ἀλλὰ δικαιούμεθα ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἐπεδοκίμαζεν αὐτὰς μὴ θελήσασα τὴν ἰσχυρὰν αὐτῆς φωνὴν νὰ παρεμβάλῃ.

Καὶ τοῦτο λέγομεν, διότι πρὸς ὄνειδος τῆς χριστιανοσύνης εὑρέθησαν τότε καὶ ἐφημερίδες ἀντιπροσωπεύουσαι δῆθεν τὸν πολιτισμὸν, δικαιολογήσασαι κἄπως τὰς εἰδεχθεῖς τῶν Τούρκων ὠμοπραγίας!

Εἶνε σχεδὸν ἀπίστευτον πῶς ἐπετράπησαν τοιαῦτα αἴσχη κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσιπενταετηρίδα τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος τοῦ δικαίως ἐγκαυχωμένου ἐπὶ προόδῳ καὶ ἐξευγενίσει τῶν ἠθῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἐν ᾧ, πληρωθέντων ὅλων, ὡς φαίνεται, τῶν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὀφειλομένων ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου χρεῶν, ἡ πρόνοια αὐτοῦ καὶ μέριμνα ἐστράφη ὅλη πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ δὴ διὰ τῆς συστάσεως ἑταιριῶν, διὰ τῆς ἀνιδρύσεως ἀσύλων, διὰ τῆς ἀνεγέρσεως νοσοκομείων ἐπεδιώχθη αὐτῶν τῶν κτηνῶν ἡ ἀνακούφισις, ἡ ἀρωγή, ἡ περίθαλψις, ἀποροῦμεν τῇ ἀληθείᾳ πῶς ἐπετράπησαν αἱ βεβηλώσεις τῶν ναῶν τοῦ Ὑψίστου, αἱ ἐξορύξεις ἀσπαιρόντων ἐντεσθίων, οἱ βιασμοὶ τῶν παρθένων, οἱ ἀνασκολοπισμοί, αἱ ἁρπαγαί, οἱ ἐμπρησμοί, ἡ σωματεμπορία καὶ ἄλλαι τοιαῦται πρωτάκουστοι θηριωδίαι; Οὐχ ἧττον ὅμως εἶναι βέβαιον καὶ ἀληθὲς τὸ τοιοῦτον. Τὰ κράτη, λέγουσιν οἱ ταῦτα θέλοντες νὰ δικαιολογήσωσιν, ἔχουσι συμφέροντα νὰ προφυλάξωσι, καὶ τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα οὐδὲν ἄλλο, κατ' αὐτοὺς εἰσιν ἢ ὁρμαὶ ποιητῶν καὶ ἰδεολόγων, αἵτινες ὀφείλουσι νὰ ὑποχωρήσωσι, νὰ μηδενισθῶσιν ἀπέναντι τῆς ὑπερόχου πολιτικῆς ἀνάγκης. Πρὸς πλείονα δὲ, ὡς φαίνεται, φενάκην, πρὸς ἐκληρότερον ἔτι χλευασμόν, πᾶσαν φιλάνθρωπον πολιτικὴν ὑπὲρ τῶν δυναστευομένων καὶ τοῦ δικαίου αὐτῶν συνηγοροῦσαν, ἀποκαλοῦσιν εἰρωνικῶς,—π ο λ ι τ ι κ ὴ ν τ ῆ ς κ α ρ δ ί α ς! Καὶ ὅμως πόσα δεινὰ θά προελαμβάνοντο, πόσον αἷμα θὰ ᾠκονομεῖτο ἐὰν ἡ πολιτικὴ αὕτη ὑπερίσχυεν, ἐὰν τὸ δίκαιον ἐπεκράτει ἐν ταῖς διαβουλίοις τῶν ἰσχυρῶν, εἶνε περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν διότι ἔχομεν συκήγορον ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν, τὴν διδάσκουσαν ἡμᾶς ὅτι διὰ τῆς πιέσεως καὶ διὰ τῆς βίας, διὰ τῆς τυραννίδος καὶ τῶν αἱματοχυσιῶν οὐδέν ποτε ἐδημιουργήθη στερρὸν καὶ ἀσάλευτον.—Ἀλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ἀφήγησιν.

Κατὰ τὴν ἀποτρόπαιον λοιπὸν ἐκείνην ἐποχὴν οἱ γονεῖς τοῦ Θάνου ἔπεσον θύματα τῆς κτηνώδους τῶν Τούρκων θηριωδίας. Ἡ περιουσία των διηρπάγη ἡ οἰκία των ἐνεπρήσθη. Ὁ μικρὸς Θάνος ἀπροφανεύθεις ἀμφοτέρων τῶν γονέων καὶ μόνος ἤδη ὤν, μόλις τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, βεβαίως θὰ κατεστρέφετο ἀνθρωποκτόνος χεὶρ δὲν ἔσωζεν ἐκ τοῦ βεβαίου ὀλέθρου τὴν ἐγκαταλελειμμένην ἐκείνην ὕπαρξιν. Ἐξ ὅλων τῶν συγγενῶν του ἄλλος δὲν ὑπελείπετο ἢ ὁ Νότης Μαῦρος πρὸς μητρὸς θεῖός του, ὅστις δυστυχῶς δὲν εὑρίσκετο τότε ἐν Χίῳ, καθὸ ἀγωνιζόμενος ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων αἵτινες τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα εἶχον ἀναλάβει. Ὅτε δὲ διὰ τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας ἐλπὶς πράγματι ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὁ ἡρωϊκὸς ἐκεῖνος τῶν γιγάντων, τότε ὁ θεῖός του Νότης παρέλαβε τὸν ἀνεψιόν του εἰς Ἀθήνας ὅπου ἀνέθρεψε καὶ ἐξεπαίδευσεν αὐτὸν μυρίας ὑπὲρ αὐτοῦ ὑποστὰς στερήσεις, φροντίδας καὶ δαπάνας.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἄρχεται ἡ ἱστορία αὕτη, ὁ Θάνος ἄγων τὸν 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του εἶχε περατώσει πρὸ δύο ἐτῶν τὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ νομικὰς σπουδάς του τυχὼν ἤδη διδακτορικοῦ πτυχίου· ἀμφεταλαντεύετο δὲ ἐὰν ἔπρεπε νὰ μετέλθῃ τὴν ἐπιστήμην του ἢ νὰ δεχθῇ τὴν θέσιν δικασταῦ ἣν ὁ θεῖός του ἠδύνατο εὐκολώτατα νὰ τῷ ἐπιτύχῃ.

Τὸ ἦθος τοῦ Θάνου ἦτο σοβαρὸν καὶ σύννουν καί τοι ἡ ὄψις του δὲν προέδιδε πλείους τῶν 20 ἐνιαυτῶν. Ὑψηλὸς καὶ εὐθὺς τὸ ἀνάστημα μεγάλους καὶ κυανοὺς εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς, κανονικὸν τὸ στόμα, κασσκνόχρουν τὴν κόμην, ὑπόξανθον τὸ γνωῶδες γένειον. Τὸ πλανώμενον ἐπὶ τῶν χειλέων του μειδίαμα ἦτο ἠδὺ μὲν πλὴν ταὐτοχρόνως μελαγχολικόν. Ἡ φυσιογνωμία του ὅλη ἐμαρτύρει τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων του, πλὴν συνάμα τὴν ἀδαμάντινον τοῦ χαρακτῆρός του στερεότητα. Αἱ ταλαιπωρίαι τοῦ βίου του, ἡ μόνωσίς του, ἡ στέρησις πατρὸς καὶ μητρὸς ἐνέπλησαν τὴν καρδίαν του ὀρφοῦ ἀνάμα τε καὶ λύπης. Ἡ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐχέπικρος ἀντιμετώπισις τοῦ βίου, ὃν ἐζόφουν καὶ ἐπίκραινον αἱ περιπέτειαι τῆς οἰκογενείας του καὶ τῆς πατρίδος του αἱ συμφοραὶ, ἐνεστάλαξεν εἰς τὰ ἁπαλά του στέρνα τὴν ἀμφιβολίας καὶ τῆς ἀηδίας τὸ δηλητήριον. Ὁ Θάνος ἦτο κατά τι σκεπτικός, κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν τῆς λέξεως σημασίαν, καὶ ἐνῷ εἶχεν ἀνεπτυγμένον εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς ἡλικίας του τὸν ἐνθουσιασμὸν, ἔπνιγεν ἐν τῇ καρδίᾳ του τὸ γενναιότερον τοῦτο τῶν αἰσθημάτων ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἐπέτρεπεν αὐτῷ νὰ ἐκδηλῶνται ἀπογοητευθεὶς πρὶν τῆς ὥρας ἢ φρο ῶν ὅτι ὁ στέργων τὴν ἐκδήλωσιν τῆς εὐγενοῦς ταύτης ἀδυναμίας παίγνιον τῶν ἄλλων καθίσταται ἀποκαλούμενος ὑπ' αὐτῶν ἂν οὐχὶ τρελλὸς,— ἀγαθός, τὸ συνώνυμον τοῦτο τοῦ ἠλιθίου.

Ἦτο λοιπὸν κρυψίνους, ὑπὸ τὴν ἀγκαθὴν τῆς λέξεως ἔνοιαν. Δὲν ἐπεθύμει ν' ἀποκαλύπτῃ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ του φλόγα, τὸ ἰδανικὸν τῆς ψυχῆς του γινώσκων ὅτι ἐν τῷ πεπωρωμένῳ ταύτῳ αἰῶνι τὰ ἱερώτερα αἰσθήματα μυκτηρίζονται καὶ θεωροῦνται ἐπὶ κενὰ καὶ ἀνεμώλια ἱκανὰ μόνον πρὸς ἐκμετάλλευσιν, ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα πρὸς κυριαρχίαν καὶ παντοδυναμίαν ἐπὶ τῶν χυδαίων καὶ ἀπαιδεύτων δικνοιῶν. Ἠγάπα ὅμως τὴν πατρίδα του μεθ' ὅλης τῆς ζέσεως τῆς καρδίας του, μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς του, ὡς ἀγαπᾷ τις ταλαιπωρηθεὶς καὶ στένουσα πατρίδα. Προέτασσεν ὡς ὁδηγὸν εἰς πᾶσαν πρᾶξίν του τὸ ἀγκαθὲν καὶ τὸ δίκαιον, πρὸ πάντων δὲ καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας τὴν τοῦ καθήκοντος ἐπιτέλεσιν. Ἤρκπα, ἐτίμα καὶ ἐτέθετο τὸν γέροντα θεῖόν του, ὡς ἀγαπᾷ τις τιμᾷ καὶ σέβηται τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἀναγίγει αὐτῷ τὰς ἀγάλας τοῦ ἐν τῇ γιγ-

μῇ τῆς συμφορᾶς, ὡς ἐκεῖνον ὅστις παρ' αὐτῷ ἀνεπλήρωσε τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς τὰς θωπείας καὶ τὰ φίλτρα, ἐλάτρευε δὲ, ἂν καὶ πρὸς αὐτὸν ἔτι δὲν τὸ ὡμολόγει, τὴν Ἑλένην, καί τοι ἐγίνωσκεν ἢ ἐφοβεῖτο μὴ ἡ ἀνισότης τῆς περιουσίας διὰ παντὸς ἀπ' αὐτῆς τὸν χωρίσῃ.

Γ'.

Ὁ Θάνος καὶ ἡ Ἑλένη ἠγαπῶντο, καί τοι ὁ εἷς πρὸς τὸν ἕτερον δὲν τὸ εἶχεν εἰσέτι ἐκμυστηρευθῆ· ἄνευ δὲ τῆς προσελεύσεως τῶν συντρόφων των κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἰς τὴν Ἀκρόπολιν θ' ἀπεκαλύπτετο βεβαίως τότε τὸ ἐν ταῖς καρδίαις των κυκλοῦν αἴσθημα. Πλὴν ἡ ἐπελθοῦσα ἐκείνη αἰφνιδία διακοπὴ ἀπέσβεσεν ἀρά γε τὴν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν φλόγα, ἐμείωσε κατά τι τὸν ἔρωτά των; Οὐδόλως, διότι ὁ ἄνθρωπος ὡς εἰς ὅλα τὰ τοῦ βίου του οὕτω καὶ εἰς τὸν ἔρωτα, φαίνεται ἀντλῶν ἰσχὺν καὶ θάρρος ἐκ τῶν ἐναντιοτήτων. Ἡ καρδία τοῦ ἀγθρώπου, ἡ ἀδιερεύνητος αὕτη ἄβυσσος, τὸ πρόβλημα τοῦτο τῆς ὑπάρξεως, ποθεῖ τὰς συγκινήσεις, ἀναζωοῦται ἐν τῇ πάλῃ, τῇ ἀενάῳ πάλῃ ὡς πρὸς δὲ πρωτίστως τὸν ἔρωτα τὰ προσκόμματα καὶ αἱ δυσχέρειαι ἀντὶ νὰ τὸν ἀποσβεννύωσιν, ἀντὶ νὰ τὸν ἀφανίζωσιν ἔτι διακαέστερον καὶ σφοδρότερον αὐτὸν καθιστῶσιν. Ἡ αἰφνιδία λοιπὸν ἐκείνη διακοπὴ οὐδὲν ἕτερον ἐπήνεγκεν ἢ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐπικειμένης ἐκμυστηρεύσεως.

Ἡ Ἑλένη ἠγάπα τὸν Θάνον καὶ τὸν προετίμα πάντων τῶν ἄλλων συνομηλίκων του, πάντων τῶν ἄλλων ὑποψηφίων μνηστήρων ὑφ' ὧν ἐκυκλοῦτο. Τὸν προετίμα, δὲ ἄλλη καὶ αὕτη τῆς καρδίας ἰδιοτροπία,—διότι μόνος ὁ Θάνος μεταξὺ τοσούτων νέων δὲν ἔξηρε τὴν καλλονήν της, μόνος ἐκεῖνος δὲν τῇ ὡμολόγησεν ὅτι εὐτυχὴς θὰ ἐλογίζετο μετ' αὐτῆς νὰ συζευχθῇ, μόνος ἐκεῖνος δὲν ὑπεδήλωσε διὰ τῶν ὁμιλιῶν του, διὰ τῶν ριπτομένων ἐκείνων ἐν τῷ κ α λ ῷ λεγομένῳ κ ό σ μ ῳ διουσήμων λέξεων, ὅτι τὴν ἠγάπα. Ὁ Θάνος ἐπολιτεύετο πρὸς αὐτὴν μετὰ πάσης εὐγενείας καὶ ἀβρφροσύνης· ἀλλὰ οὐδὲν περισσότερον συμπαθοῦς ἐνδιαφέροντος προέδιδεν ἡ φυσιογνωμία του, ἐξέφραζον οἱ λόγοι του.

Ἦτο σιδηροῦς τὸν χαρακτῆρα ὁ Θάνος ἐπιβαλὼν εἰς ἑαυτὸν νὰ μὴ ἐκδηλοῖ ποτὲ τὰ αἰσθήματά του, τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς καρδίας του, τὸ πῦρ ὅπερ κατέκαιε τὰ στήθη του, πάντα ταῦτα καλύπτων ὑπὸ μαρμάρινον καὶ παγερὸν προσωπεῖον. Πλὴν ἠγάπα σφοδρῶς τὴν Ἑλένην καὶ ἐπεθύμει διακαῶς ἰδικήν του νὰ τὴν ἀποκαλέσῃ, καίπερ, ὡς εἴπομεν, ἀείποτε καταπτυρόμενος ὑπὸ τῆς ἀμφιβολίας ὅτι δὲν ἠδύνατο ὁ σχεδὸν πτωχὸς καὶ ταλαίπωρος πρὸς τὴν ἐπίφθονον καὶ πολύφρονον νεάνιδα ν' ἀτενίσῃ, διαστῶζων συνάμα τὴν φιλαυτίαν του καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν του. Ἦγε τὰς ἰδέας τοῦ καθήκοντος εἰς τὰ ἄκρα διότι ἐκτὸς τῆς ἐπιστήμης, ὑφ' ἧς ἐκοσμεῖτο, δὲν ἐκέκτητο ἀρά γε τοὺς ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς τῆς καρδίας, οἵτινες οὔτε ἀναπληροῦνται, οὔτε ἀγοράζονται, ὅπως ἀντισταθμίσῃ τὰ πλούτη τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλένη θὰ τῷ προσέφερε·—τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων του, τὴν φλογερὰν ἀγάπην του! Τοιοῦτος εἶναι ὅμως ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος ὅστις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ εὐδαιμονίᾳ του, δημιουργεῖ προσκόμματα καὶ ὀδύνας, αἵτινες τὸν καθιστῶσι δυστυχῆ καὶ τεθλιμμένον.— Ἠγάπα τὴν Ἑλένην, τὴν ἠθελεν ὡς σύζυγόν του, πλὴν ταὐτοχρόνως ἐθλίβετο μήπως τοῦτο τῷ ἀπαγορεύεται.

Ἀκροθιγῶς πως σκιαγραφήσαντες τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἡμετέρων πρωταγωνιστῶν θέλομεν προβῆ εἰς τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας μας ταύτης. Μετά τινας ἡμέρας λοιπὸν, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει σκηνῆς ὁ Θάνος ἐλαυνόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἐπανίδῃ τὴν Ἑλένην ἐπορεύθη εἰς τὴν οἰκίαν της ὅπως τὴν ἐπισκεφθῇ, λησμονήσας τοὺς μυχιαιτάτους αὐτοῦ λογισμοὺς καὶ ἀμφιβολίας.

Τὴν Ἑλένην εὗρεν ἐν τῇ οἰκίᾳ μετὰ τῆς θείας της Μαρίας, μετὰ δὲ τὰς πρώτας ὑπὸ τῆς ἀβροφροσύνης ἐπιβαλλομένας ὁμιλίας, ἕνεκεν οἰκιακῆς ἀσχολίας ἡ Μαρία ἀπεχώρησε καὶ οἱ δύο νέοι ἐμειναν μόνοι.

Κατ' ἀρχὰς ἐπεκράτησεν ἐπ' ὀλίγας στιγμὰς σιωπὴ, ἡ προηγουμένη πάντοτε τῶν τοιούτου εἴδους συνεντεύξεων, ἡ ἀναγκαία ἐκείνη σιωπὴ, ὅπως ἀνακλάβῃ ἡ καρδία τὴν τακτικὴν αὐτῆς πορείαν, ὅπως οἱ ἐσπευσμένοι αὐτῆς παλμοὶ μετριασθῶσιν ἂν οὐχὶ καὶ παύσωσι. Πρῶτος ἔλυσε τὴν σιωπὴν ταύτην ὁ Θάνος, καὶ διὰ ὑποτρεμούσης φωνῆς, ἠρώτησε τὴν Ἑλένην περὶ ξένου τινος ἀντικειμένου· ἐκείνη δὲ ὅλως ἀφῃρημένη καὶ μὴ πρὸς αὐτὸν προσβλέπουσα, τῷ ἀπήντησεν ἀποφατικῶς σείουσα τὴν κεφαλήν της.

—Τί ἔχετε, ὑπέλαβεν ὁ Θάνος, ἀνακτήσας κατά τι τὸ θάρρος του καὶ θελήσας ὅπως δήποτε νὰ διακόψῃ τὴν παρατεταμένην ἐκείνην σιωπὴν, τί ἔχετε σήμερον, κυρία Ἑλένη, καὶ σᾶς βλέπω τοσοῦτον τεταραγμένην καὶ μὴ προσέχουσαν ποσῶς εἰς τοὺς λόγους μου; Μήπως ἡ παρουσία μου καθίσταται δι' ὑμᾶς φορτική, μήπως σᾶς διέκοψα ἀπὸ ἐργασίαν τινὰ; Ἢ τέλος πάντων, μήπως σᾶς ἐνοχλῶ;

Ἠρώτα τὴν Ἑλένην τί εἶχε καὶ δὲν ἐξήταζε τί εἶχεν ὁ ἴδιος· ἀνεγνώριζεν ὅτι ἐκείνη ἦτο τεταραγμένη καὶ δὲν ἐπληροφορεῖτο ἐκ τῶν ταραχωδῶν τῆς καρδίας του κινήσεων ἐκ τῆς ὑποτρεμούσης φωνῆς του, τὴν αἴτιαν.

—Ὄχι, ὄχι, ἀπαντᾶσθε, κύριε Θάνε, ἀπήντησε μετ' ἐσπευσμένης φωνῆς ἡ Ἑλένη, οὐδόλως μ' ἐνοχλεῖτε, οὐδόλως εἶμαι τεταραγμένη.

—Ἠπατήθην τότε, κυρία Ἑλένη, ἀπεκρίνατο ὁ Θάνος, μετὰ σοβαρᾶς καὶ μεμετριασμένης φωνῆς, ἠπατήθην καὶ εὐχαριστοῦμαι ὅτι ἠπατήθην διότι τότε θὰ λάβω τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν

νὰ παρατείνω ἐπ' ὀλίγον τὴν ἐπίσκεψίν μου ταύτην.

—Ἡ εὐχαρίστησις καὶ ἡ τιμὴ, κύριε Θάνε, εἶναι ἰδική μας, ὑπέλαβε πικρῶς ὑπομειδιῶσα ἡ Ἑλένη.

—Πῶς μοῦ τὸ λέγετε αὐτό! Μήπως ἀκουσίως σᾶς ἐβλαψαν αἱ ἐκφράσεις μου; Εἰπέτε μοι, σᾶς παρακαλῶ, σᾶς ἱκετεύω, εἰπέτε μοι.

—Βεβαίως, κύριε Θάνε, ἀπήντησεν ἐκείνη, καταβιβάζουσα τοὺς ὀφθαλμούς της.

—Ἀλλὰ εἰς τί, ἐναγωνίως ἠρώτησεν ὁ Θάνος.

—Διότι μετεχειρίσθητε μετ' ἐμοῦ ἐκφράσεις καὶ λέξεις. συγχωρήσατέ με, κοινὰς καὶ τετριμμένας.

—Ἀλλὰ μὲ παρεξηγεῖτε, κυρία Ἑλένη, ὑπέλαβεν ὁ Θάνος, ὅλως συγκινηθεὶς καὶ σχεδὸν δακρύων. Εἶναι τοῦ ἰδιώματός μου, τοῦ μελαγχολικοῦ καὶ ἀπαισίου ἰδιώματός μου, τοῦ.. δὲν σᾶς τὸ εἶπον, Θεέ μου, προχθές!—Ὁπωσδήποτε συγχωρήσατέ με, πρὸς Θεοῦ, συγχωρήσατέ με·—καὶ αὐτομάτως γονυπετήσας καὶ δράξας τὴν δεξιάν της, ἠσπάζετο αὐτὴν περιπαθῶς, ἐκρωνῶν ἀείποτε·— συγχωρήσατέ με! συγχωρήσατέ με!

Ἡ Ἑλένη ἐντελῶς ἀφοπλισθεῖσα καὶ τρέμουσα καὶ ἐκείνη ὅλη, μετὰ συγκεκινημένης καὶ χαμηλῆς φωνῆς ἐξηκολούθησε.

—Κύριε Θάνε, ἡμεῖς σᾶς θεωροῦμεν ὡς φίλον τῆς οἰκογενείας καὶ ὡς τοιοῦτον σᾶς ἐκλαμβάνομεν, ὡς ἐκ τούτου, εὐχαρίστησιν μόνον αἰσθανόμεθα ὅταν σᾶς βλέπωμεν, τιμὴν ὅμως δὲν θέλομεν νὰ χορηγῶμεν εἰς τοὺς φίλους μας.

Καὶ δύο δάκρυα, θεῖα καὶ οὐράνια δάκρυα, φανέντα ἐπὶ τῶν ροδίνων παρειῶν της εὐγλώττως συνεπλήρωσαν τοὺς λόγους της.

—Ἑλένη, ἐφώνησε τότε ὁ Θάνος, ἀποβαλὼν πᾶσαν ἀνασκοπῆς τὴν συστολὴν, Ἑλένη, φίλον μόνον μ' ἐκλαμβάνεις, φίλον μόνον μὲ θέλεις;

Ἡ Ἑλένη ἠττηθεῖσα καὶ ἐκείνη δὲν ἠδυνήθη ἢ μόνον ν' ἀρθρώσῃ τὴν λέξιν,—Θάνε μου,—ἐγκαταλειφθεῖσα αὐθωρεὶ εἰς τὰς προσμενούσας αὐτὴν ἀγκάλας· τὰ δὲ φιλήματα των ἐκάλυψαν πᾶσαν φωνήν των, πᾶσαν λέξιν των.

Οὕτως ὁ ἔρως αὐτῶν ἐξεδηλώθη καὶ τοιουτοτρόπω ἡ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀζξαμένη ἐκμυστήρευσις ὁριστικῶς ἐπεραιώθη· τὰς δὲ περαιτέρω αὐτῶν ἐξηγήσεις διέκοψεν ἡ ἐπελθοῦσα Μαρία.

Δ'.

Ἀναχωρήσας ὁ Θάνος ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης ἠσθάνθη ἑαυτὸν ὡσεὶ ἐλαφρότερον. Τὰ χείλη του ἐμειδίων, ἡ καρδία του ἔπαλλεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Οἱ πόδες του μόλις ἔψαυον τὸ ἔδαφος· δὲν ἐβάδιζε, δὲν ἔτρεχεν, ἀλλ' ἐσκίρτα· ἡ φαντασία του ἀνίπτατο, ἡ ψυχή του μετηρσιοῦτο. Ἐχαιρέτιζε τοὺς διαβάτας χαρμοσύνως καὶ φιλοφρόνως· ἤθελε τρόπον τινὰ νὰ μεταγγίσῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὰ αἰσθήματά του, κοινωνοὺς τῆς χαρᾶς του νὰ τοὺς καταστήσῃ. Ὁ ψυχρὸς καὶ ἐσκεμμένος ἐκεῖνος ἀνὴρ εἰς φλογώδη καὶ ἔξαλλον μετεβλήθη. Ὁ σκεπτικὸς καὶ ἐνδοιάζων ἐκεῖνος ἄνθρωπος εἰς ἔνθουν καὶ πιστεύοντα μετεμορφώθη.

Ὤχ! ὁπόσας καὶ ὁποίας μεταβολὰς ὁ ἔρως δύναται νὰ ἐπενέγκῃ! Μήπως ἦτο τὸ πρῶτον τοῦτο παράδειγμα ἢ ἂν εἶναι τὸ τελευταῖον! Ὁ ἔρως, τὸ θεσπέσιον τοῦ ὁ αἴσθημα, τὸ ἀπενωγενίζον τὸν ἄνθρωπον, τὸ αἰωροῦν αὐτὸν ὑπεράνω τῆς φθαρτῆς ταύτης σφαίρας, εἶναι συνάμα δεσπότης καὶ κυρίαρχος τῶν ἀνθρώπων ἄκαμπτος καὶ ἀπόλυτος. Ὁ ἔρως, τὸ αἴσθημα τοῦτο τὸ ἐν ἑαυτῷ ἐμπεριέχον παντὸς ἀγαθοῦ καὶ παντὸς κακοῦ τὸν σπόρον, τὸ οἱονεὶ μετέχον ζωῆς καὶ θανάτου, ἐμπερικλείει πρὸς τούτοις τὴν ὑπερτάτην εὐδαιμονίαν καὶ τὴν ὑψίστην συνάμα δδύνην ἃς δύναται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης νὰ δοκιμάσῃ. Θὰ ἐλέγομεν, ἴσως βλασφημοῦντες, ὅτι ὁ ἔρως προωρίσθη ὑπὸ τῆς Προνοίας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῶν δακρύων πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἂν οὐράνιος εἶναι ἡ ἡδονὴ ἡ ἐκ τοῦ ἔρωτος πηγάζουσα, ἀνέκφραστον εἶναι τὸ ἄλγος τὸ ὑπὸ τοῦτου προξενούμενον, καὶ ἐὰν ὁ εὐτυχὴς ἔρως, εἶναι παράδεισος, ὁ δυστυχὴς ὅμως εἶναι κόλασις καὶ κόλασις ὀδυνηρὰ καὶ ἀφόρητος. Ἀλλ' ὄχι δὲν θέλομεν νὰ βλασφημήσωμεν· ὁ ἔρως εἶναι ἡ ἀψευδεστέρα ἀπόδειξις τῆς στοργῆς τῆς Προνοίας πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἔρως εἶναι ἡ μόνη ἀντάμοιβὴ τῶν εὐγενῶν ψυχῶν καὶ ἡ ὑψίστη συνάμα διὰ τοὺς κακοὺς τιμωρία ὡς μὴ δυναμένους ποτὲ νὰ τὸν δοκιμάσωσιν.

Ὁ Θάνος ἐπορεύετο εἰς τὴν οἰκίαν του ἵνα εὕρῃ τὸν θεῖόν του καὶ πρὸς αὐτὸν διαπιστεύθῃ πάντα τὰ διατρέξαντα. Ἀπὸ τοῦ θείου του δὲν ἔκρυπτεν οὐδὲν, διότι ὁ θεῖός του ἐκεῖνος ἦτο δ' αὐτὸν πατὴρ καὶ μήτηρ καὶ τὰ πάντα. Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸν ἔρωτά του δὲν ἤθελε διστάσει πρὸς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην ν' ἀνακοινώσῃ, διότι τὸν ἐνόμιζεν, ὡς πράγματι ἦτον, ἱερὸν καὶ ἅγιον, καὶ ὡς μὴ δυνάμενον ἄλλο ἐρύθημα ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ νὰ προκαλέσῃ ἢ μόνον τὸ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἡδονῆς. Πλὴν ἐνῷ ἔτρεχε χαίρων καὶ ὡσανεὶ ἔκφρων ὀνειρευόμενος χαρὰν καὶ εὐτυχίαν, ὁ νοῦς του, ἡ ἔχιδνα αὕτη, ἡ διηνεκῶς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καθεύδουσα, ὁ ἀμείλικτος οὗτος τῆς καρδίας ἐχθρὸς ἀντέτταττε κατὰ τῆς ἐπιδίδος τοῦ, κατὰ τῆς εὐφροσύνης του, τὸ φάσμα τῶν παλαιῶν ἀμφιβολιῶν καὶ ρόβων του· τοῦ ἐψιθύριζεν ὅτι δὲν ἠδύνατο εἰς τὴν πλουσίαν Ἑλένην ν' ἀτενίσῃ, ὅτι δὲν τῷ ἐπετρέπετο ὁ ἔρως ἐκεῖνος, ὅτι δὲν ἔπρεπε μετ' αὐτῆς νὰ σζευχθῇ, ὅτι ὤφειλε ν' ἀρνηθῇ τὸν ἔρωτά του, ὅτι ἔπρεπε νὰ συντρίψῃ τὴν καρδίαν του καὶ νὰ καταδικάσῃ τὴν ψυχήν του νὰ κλαίῃ καὶ αἰωνίως νὰ κλαίῃ. Ἡ ἀντιβετώπισις αὕτη τῆς θεσεώς του, ἡ παλιντροπία του αὕτη πρὸς τοὺς προτέρους λογισμούς του, ἐχαλάρωσαν τὴν στιγμιαίαν ἐξαψίν του, ἀπέσβεσαν τὸν φλογώδη ἐνθουσιασμόν του· οἱ πόδες του πλέον δὲν ἔτρεχον, διότι ἔτρεχε, φεῦ! ὁ νοῦς του, τὰ χείλη πλέον δὲν ἐμειδίων, ἡ καρδία δὲν ἔπαλλεν ἢ μόνον ὑπὸ λύπης καὶ ἀπογνώσεως. Ἔτρεχεν ὀλίγας στιγμὰς πρότερον πλήρης χαρᾶς καὶ ἐλπίδος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ θείου του, ἵνα ἐκδηλώσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν εὐτυχίαν του, καὶ τώρα ἀπελπὶς καὶ μελαγχολικὸς εἰσήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην.

[ἕπεται συνέχεια]

Φ. ΚΑΡΡΕΡ.

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΤΕΜΜΑΤΟΣ

ὑπὸ ἔποψιν πρακτικὴν

[συνέχεια καὶ τέλος]

Τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἀκριβείας τῶν ἀνωτέρω ἡμῶν κρίσεων, ἀρυόμεθα καὶ ἐκ τῆς μελέτης τῶν συζητήσεων, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὴν σύνταξιν καὶ ἐπιψήφισιν τοῦ συνταγματικοῦ ἡμῶν πολιτεύματος.

Ὅτε συνεζητεῖτο ἐν τῇ Ἐθνικῇ Ἐθνοσυνελεύσει, τὸ περὶ τοῦ Βασιλέως κεφάλαιον τοῦ Συντάγματος, ῥητῶς ἡ πλειονοψηφία ἠρμήνευσε τὴν ἔννοιαν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, διὰ τῶν ἐκφράσεων, «ἡ συνταγματικὴ μοναρχία ἀρύεται πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν Βουλῶν.» (1) Διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης, αἴρεται πᾶσα ἀμφιβολία περὶ τῆς ὑποχρεώσεως, ἣν ὁ συνταγμματικὸς Βασιλεὺς ἀναλαμβάνει, τῆς ὑπαγωγῆς τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ βουλήσεως, πρὸς τὴν βούλησιν τοῦ Ἔθνους, τὴν ἐκδηλουμένην διὰ τῆς Βουλῆς, ἢ διὰ τῶν Βουλῶν Αὐτοῦ. Ἡ ὑποχρέωσις δ' αὕτη τοῦ Βασιλέως, ἔτι μᾶλλον προφανεστέρα ἀποδεικνύεται, ἐκ τῶν συζητήσεων, αἵτινες ἐγένοντο, ἂν ὁ Βασιλεὺς δικαιοῦται νὰ παραλαμβάνῃ Ὑπουργοὺς καὶ μὴ Βουλευτάς. Συντελεστικώτατον πρὸς τὴν δικαίωσιν τῶν ἡμετέρων κρίσεων θεωροῦμεν, ἵνα ὑπομνήσωμεν, ὅτι ἡ πλειονοψηφία τῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις συνέταξε τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον συνταγματικὸν πολίτευμα, προέβη εἰς βαθμὸν ν' ἀπορρίψῃ τὴν γνώμην τῆς μειονοψηφίας, ἥτις στηριζομένη ἐπὶ τῶν μελετῶν ἐπιφανοῦς πολίτευτολόγου τοῦ Constant, εἶχε προτείνει νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ὁ συνταγματικὸς Βασιλεὺς, καὶ ἰδίαν ἔτι κέκτηται ἐξουσίαν ἐκτὸς τῆς νομοθετικῆς, ἐκτελεστικῆς καὶ δικαστικῆς, τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, Constant βασιλικὴν, (pouvoir royal) ἐπικληθεῖσαν. Ἔτι μᾶλλον ἡ ὑποστηριζομένη γνώμη, ὡς ὀρθοτέρα καταδεικνύεται, ἐκ τῶν συζητήσεων αἵτινες ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ εἰκοστοῦ τρίτου ἄρθρου τοῦ Συντάγματος τοῦ ἀφορῶντος τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως· εἶναι ἀλληθὲς, ὅτι τινὲς τῶν πληρεξουσίων ὑποστήριζαν τὴν γνώμην, ὅτι οἱ νόμοι δέον νὰ εἰσάγωνται καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως, καὶ ὅτι αὐτὸς ἔτι ὁ Βασιλεὺς δικαιοῦται ἵνα προτείνῃ εἰς τὴν Βουλὴν νόμους, ἀλλ' ἡ πλειονοψηφία τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Συνελεύσεως, ἀπέκρουσαν τὴν τοιαύτην γνώμην, καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀνωτέρω διάταξις ἀνεγράφη ἐν τῷ συντάγματι ὑπὸ ἔκφρασιν, καταδεικνύουσαν, ὅτι καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἡ οὐσία τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος συνίσταται εἰς τὴν ἐπικράτησιν οὐχὶ τῆς θελήσεως τοῦ Βασιλέως, ἀλλὰ τοῦ Ἔθνους, τῆς διὰ τῆς Βουλῆς καὶ τῶν Ὑπουργῶν νομίμως ἐκδηλουμένης. Τὴν τοιαύτην αὐτῆς γνώμην, ἐνίσχυσεν ἐπὶ πλέον ἡ ὑπὸ τοῦ Εἰσηγητοῦ τῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπῆς μνεία τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἰσχυόντων, εὐκαίρως παρεμβαλόντος τὴν σπουδαιοτέραν περίοδον τοῦ πειστικοῦ λόγου ὃν ὁ Barnave ἐπὶ τοῦ προκειμένου, κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς 17 Αὐγούστου 1790, ἐν τῇ συντακτικῇ τῆς Γαλλίας συνελεύσει ἐξεφώνησε.

Ἐντεῦθεν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ τῶν νόμων πρότασις ἀνήκει ἀποκλειστικῶς πρὸς τὰς Βουλὰς, καὶ οὐδὲ κἂν ἀναφέρεται ἐν τῷ συντάγματι τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ. Καὶ σπουδαιότεραι ἀποδείξεις οὐδαμῶς ἐλλείπουσιν. Ἐν τῷ Ἔθνει, ἐν τῷ ὡς ἑστία τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, παρὰ παντὸς πολιτειολόγου θεωρουμένῳ, ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1640, ἀπ' αὐτῆς ἔτι ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα ὅτι ἡ οὐσία τοῦ κατὰ σύνταγμα πολιτεύματος, τῆς γνώμης τοῦ Ἔθνους, τῆς διὰ τῆς Βουλῆς ἐκδηλουμένης, ἀπαιτεῖ τὴν ἐπικράτησιν· καὶ ὄχι μόνον τὴν Βασιλείαν δὲν παραδέχονται ὡς δικαιουμένην διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς θελήσεως νὰ κυβερνᾷ τὸ Ἔθνος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὴν ἔτι τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, ἀλλὰ μόνην τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ὡς μὴ κληρονομικὴν καὶ δι' ἐκλογῆς συγκροτουμένην. «Πᾶσα ἡ δύναμις τοῦ Ἔθνους, λέγει ὁ ἐπιφανὴς πρώην πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Δ' Ἰσραέλης, πᾶσα ἡ δύναμις τοῦ Ἔθνους, συγκεντροῦνται εἰς τὸ Κοινοβούλιον· ὁ Μονάρχης αὐτὸς, καὶ αὐτὴ ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων δημοσίᾳ ἀνεγνώρισαν, ὅτι ἡ θέλησις τοῦ Κοινοβουλίου εἶναι ἡ ὁριστικὴ· ἁπλῆ ψηφοφορία κατὰ τὸ ἔτος 1832 ὑπεχρέωσε τὸν δοῦκα Οὐελιγκτῶνα νὰ διακηρύξῃ εἰς τὴν ἄνω Βουλὴν, ὅτι συνησθάνετο ἑαυτὸν ἠναγκασμένον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν κύριόν του, κατὰ τὰς μᾶλλον ἐπικινδύνους καὶ δυσχερεῖς περιστάσεις. Τὸ Κοινοβούλιον εἶναι ἀπόλυτον. Τὸ Κράτος εἶναι αὐτό.»

Ἕτερος οὐχ ἧττον ἐπιφανὴς πολυτειολόγος πρώην πρωθυπουργὸς τῆς Ἰταλίας, ὁ κ. Minghetti ὁ εἰδικὴν καὶ μακρὰν μελέτην περὶ τῆς οὐσίας τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος συγγράψας, καὶ μὴ στηριχθεὶς εἰς θεωρητικὰς γνώσεις, οὐδ' εἰς τοῦ ἰδίου μόνον Ἔθνους τοὺς θεσμοὺς, ἀλλ' εἰς ἁπάντων τῶν συνταγματικῶς διεπομένων Ἐθνῶν, τὴν αὐτὴν γνώμην ἐλέγχεται ἀπεκδεχόμενος. Οὕτω ἑρμηνεύει τὴν τοιαύτην αὐτοῦ μελέτην, καὶ δό-

(1) Ἐπίσ. Ἐφημ. Συνελ. τόμ. Ε'. σελ. 38.

κιμοπολιτειολόγος ὁ κ. Laveyette. (1) Ὁ N. Thornton καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ Mill θαυμαζόμενος, ἐπὶ τοσοῦτον προβαίνει ὑποστηρίζων τὴν γνώμην, ὅτι εἰς τὰ συνταγματικὰ πολιτεύματα, σύμπασα ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἔθνους, ἐπὸ τῆς Βουλῆς, καὶ οὐχὶ ἄλλοθεν ἐκπηγάζει, ὥστε προέτεινεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ὑπουργοί, εἰς αὐτῆς τὴν γνώμην ὑπείκωσι, καὶ οὐδὲ κἂν ἰδίαν πολιτικὴν, νὰ προτείνωσιν, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἑκάστοτε ἐκδηλουμένην, πιστῶς ν' ἀκολουθῶσι.

Κατὰ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας γνώμας, ἀνδρῶν μέγιστον ἐν τῇ πολιτικῇ κόσμος περιβληθέντων, ὡς συμπέρασμα προέρχεται ὅτι τὰ προνόμια τοῦ Στέμματος ὑπὸ τὴν πρακτικὴν αὐτῶν ἔποψιν ἐξεταζόμενα, οὐδεμίαν αὐτοβουλίαν φαίνονται οὐσιωδῶς παρέχοντα πρὸς τὸν συνταγματικὸν Βασιλέα, παρὰ πᾶσαν τὴν περὶ τὴν ἀναγραφὴν αὐτῶν ἀπόλυτον ἔκφρασιν τῶν σχετικῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος. Ἐκ τῆς ἐπισταμένης μελέτης τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἐκ τῶν γενομένων κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν προνομίων τοῦ Στέμματος ἐν Βουλαῖς καὶ Συνελεύσεσι συζητήσεων, μέχρι ἄρσεως παντὸς ἐνδοιασμοῦ προκύπτει, ὅτι μόνον τὴν ὑλικὴν ἐνέργειαν τῶν προνομίων ἐνασκεῖ, ἢ μᾶλλον ὑποχρεοῦται νὰ ἐνάσκῃ ὁ Βασιλεὺς, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ἐφαρμογὴν αὐτῶν καὶ ἐνάσκησιν.

Τὴν ἀλήθειαν ἰδίως ταύτην πρωτίστως καθῆκον ἔχουσι νὰ ἐννοήσωσι πάντες οἱ παρ' ἡμῖν πολιτευόμενοι, καὶ συνεπῶς οὐδέποτε νὰ προτρέψωσι τὸν Βασιλέα ν' ἀποπέμπῃ ὑπουργεῖα, ὑπὸ τῆς Βουλῆς, καὶ διὰ τῶν νομίμων αὐτῆς συνελεύσεων, ὑποστηριζόμενα, προβάλλοντες τὸ προνόμιον, δι' οὗ ὁ Βασιλεὺς διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ, ἢ διαλύει τὴν Βουλὴν, καὶ αὐτοβούλως ἐνασκεῖ τὰ σὺν αὐτοῖς συναπτόμενα προνόμια. Πᾶσα τοιαύτη πρὸς τὸν Βασιλέα ἑρμηνεία τῶν περὶ τῶν προνομίων τοῦ Στέμματος, ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, ἀντίκειται εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, καὶ εἰς τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τὸ ἐπικρατῆσαν κατὰ τὴν σύνταξιν καὶ ἐπιψήφισιν αὐτοῦ. Οἱ συνταγματικοὶ Βασιλεῖς, καί τοι ἀναγράφονται ὡς οἱ ἀνώτατοι ἰθύντορες τῶν Ἐθνῶν, ὧν ἀνάσσουσι, κατ' οὐσίαν εἰσὶν ἁπλοῖ ἔφοροι τῆς ἐνεργείας τῶν ἐξουσιῶν τοῦ Ἔθνους, καὶ οὐδὲν αὐτοβούλως δύνανται νὰ ἐνεργῶσιν, ἄνευ τοῦ κινδύνου νὰ ἐκληρθῶσι παραβιάζοντες τὸν συνταγματικὸν τοῦ Ἔθνους θεσμόν, καὶ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὰς ἐκ τοιαύτης παραβάσεως συνεπείας. Οἱ ἄλλοταν ὁδὸν τοῦ συνταγματικοῦ Βασιλεῖς, συμβουλεύοντες ν' ἀκολουθήσωσιν, ὑποσκάπτουσι τὰ ἐρείσματα τῆς βασιλικῆς ἰσχύος, καὶ εἰς τὴν κατάπτωσιν αὐτῶν ἐν τῷ Ἔθνει ἀποβλέπουσιν. Ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ὁ Βασιλεὺς ὀφείλει ν' ἀποβάλλῃ Κυβέρνησιν ἐκνομοῦσαν, καί τοι ὑπὸ τῆς Βουλῆς ὑποστηριζομένην, οὐδαμῶς συνᾴδει πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ γνησίου συνταγματικοῦ Βασιλέως, ἄλλως τε ὁ Βασιλεὺς, ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ἔθνους, ἤτοι ἀπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῆς Βουλῆς, καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς μειονοψηφίας αὐτῆς, ὀφείλει νὰ πληροφορῆται, ἂν ἡ Κυβέρνησις νομίμως ἢ ἐκνόμως τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ἐνασκῇ· τίς ἄλλως τε ὁ νόμιμος τρόπος, ὅπως τὸ τοιοῦτον πληροφορηθῇ ὁ Βασιλεύς; τίς ὁ ἁρμοδιώτερος, ὁ μᾶλλον ἀξιόπιστος ἀπέναντι τοῦ Βασιλέως, περὶ τῆς πορείας τῆς Κυβερνήσεως, ἢ ἡ Βουλὴ, ἡ διὰ τῆς πλειονοψηφίας αὐτῆς ἐκφραζομένη; Ἀλλὰ δυνατὸν, ἰσχυρίζονται, διὰ μέσων τῆς πολυθρυλλήτου συναλλαγῆς, νὰ κατορθοῦ, Κυβέρνησις νὰ συγκεντροῦ πλειονοψηφίαν, καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς παρανομίας αὐτῆς ἐπιδοκιμάζουσαν. Ὀφείλει καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Βασιλεὺς ν' ἀνεχθῇ τὴν διαφθορὰν, νὰ μὴν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοιαύτην Κυβέρνησιν; Ἀλλὰ καὶ οἱ ἰσχυρισμὸς οὗτος καταπίπτει, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ συνταγματικὸς Βασιλεὺς, ἀπὸ τῆς Βουλῆς ὑποχρεοῦται ν' ἀρύηται τὰς πληροφορίας του, περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς Κυβερνήσεως, ἐνόσῳ δ' ἡ πλειονοψηφία δὲν βεβαιοῖ, οὔτε δύναται νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ἐκ διαφθορᾶς, ὑποστηρίζει τινὰ Κυβέρνησιν, ὁ συνταγματικὸς Βασιλεὺς ἥκιστα δικαιοῦται νὰ πιστεύσῃ εἰς πληροφορίας ἄλλων, καὶ μάλιστα οὐχὶ ἀμετόχων συμφέροντος, τοῦ συμφέροντος ἵν' ἀνέλθωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν· οἱ τοιοῦτοι μόνον δικαίωμα συνταγματικῶς ἔχουσιν, ἵνα πολαίωσιν ἐντὸς τῆς Βουλῆς, νὰ μὴν ἀναμιγνύωσι δὲ τὸν ἄνω τῶν κομματικῶν διακυμάνσεων ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος ὑψωθέντα Βασιλέα· ἂς πείσωσι πρῶτον τὸ Ἔθνος, τὸ κυρίαρχον αὐτοῦ Σῶμα, ὅτι Κυβέρνησίς τις, ἐνόμως τὴν ἐξουσίαν διαχειρίζεται, καὶ τότε ὡς συνέπεια ἀπαραίτητος ἐπέρχεται ἡ πειθὼ τοῦ Βασιλέως. Καὶ ἂν ὅμως παραδεχθῶμεν, ὅτι ἀληθῶς ἡ πλειονοψηφία τῆς Βουλῆς, λόγῳ συναλλαγῆς, ὑποστηρίζει τὴν Κυβέρνησιν, ἀποπέμπων ὁ Βασιλεὺς αὐτοβούλως ταύτην, δὲν προσβάλλει κατ' οὐσίαν τὸ Ἔθνος ἐν τῇ παραβλέψει τῆς γνώμης τοῦ ἐκπροσωποῦντος Αὐτὸ Σώματος, δὲν ἀπευθύνει κατ' Αὐτοῦ τὴν βαρυτάτην ἔκφρασιν «Εἶσαι διεφθαρμένον;» Καὶ τότε ὁποῖον γόητρον, ὁποῖαν ἰσχὺν δύναται νὰ διατηρήσῃ ἐν τῷ Ἔθνει Βασιλεὺς, δημοσίᾳ ὡς διεφθαρμένον Αὐτὸ ἀνακηρύσσων, ἐν τῷ ἐκπροσωποῦντι Αὐτὸ κυριάρχῳ Σώματι; Καὶ ἂν ὅμως τὸ Ἔθνος εἶναι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διεφθαρμένον, ὥστε νὰ ἐνισχύῃ Κυβερνήσεις διὰ τῶν ὑπερβασιῶν τῶν νόμων, καὶ διὰ τῶν καταχρήσεων βιαίας, ἁρμόδιοι πρὸς διόρθωσιν αὐτοῦ δὲν εἶναι ὁ συνταγματικὸς Βασιλεὺς, ὁ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ἀπ' τοῦ ἰδίου ἀρυόμενος, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Ἔθνος, καὶ αἱ νόμιμοι ἐξουσίαι αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ διασύροντες τὴν πλειοψηφίαν, τῆς Βουλῆς, ὡς ἐκ λόγων συναλλαγῆς, ὡρισμένην Κυβέρνησιν ὑποστηρίζουσαν, καὶ καθ' ἑκυτῶν ἔτι τὴν ἰδίαν μορφὴν προετοιμάζουσι, διότι ὁ σκοπὸς τῶν μειονοψηφιῶν συνίστατοι εἰς τὴν μετατροπὴν αὐτῶν εἰς πλειονοψηφίαν, καὶ ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἤδη τὴν πλειονοψηφίαν ἀπαρτίζοντες εἰσὶ διεφθαρμένοι, κατὰ λογικὴν συνέπειαν, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἵνα μεταπηδήσωσιν οὗτοι εἰς τὴν μειονοψηφίαν, καὶ εἰς πλειονοψηφίαν αὐτὴν μεταβάλωσιν, διεφθάρησαν καὶ πάλιν, καὶ οὕτως οἱ διασύροντες τὴν πρώην πλειονοψηφίαν, ὡς ἐκ διαφθορᾶς συγκροτηθεῖσαν, καὶ καθ' ἑαυτῶν τὴν ἰδίαν μορφὴν, ὅταν εἰς πλειονοψηφίαν μεταβληθῶσιν, εὐλόγως δύνανται νὰ προκαλέσωσιν. Ὁ λόγος συνεπῶς τῆς διαφθορᾶς, οὐδόλως αἰτιολογεῖ τὴν πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς ἀναμίξιν τοῦ συνταγματικοῦ Βασιλέως, ἐνόσῳ ὁ Βασιλεὺς δὲν προκαλεῖται εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν νομίμων ἐξουσιῶν τοῦ Ἔθνους, ἢ ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ Ἔθνους, κατά τινος Κυβερνήσεως ἢ Βουλῆς, ἐκφῆς. Εἰς τοὺς Μονάρχας μόνον, εἰς τοιούτους Βασιλεῖς ἐπιτρέπεται ἡ αὐτόβουλος αὐτῶν ἀναμίξις πρὸς ἀνορθώσιν τῶν παρεκτροπῶν καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ Ἔθνους, οὐχὶ ποτὲ ὅμως καὶ πρὸς τοὺς συνταγματικοὺς Βασιλεῖς, ὡς ὑποτελεῖς τῷ Ἔθνει, καὶ ὡς στερουμένους τῆς δυνάμεως, τῆς πρὸς πᾶσαν κακοῦ καταπολέμησιν ἀπαραιτήτου. Τοιαύτη ἡ πρακτικὴ ἔννοια τῶν ἀφορωσῶν τὰ προνόμια τοῦ Στέμματος, συνταγματικῶν διατάξεων, καὶ διὰ τοιαύτης μόνον ἑρμηνείας δύνανται νὰ αἰτιολογηθῇ ἡ ἀπὸ τοῦ Βασιλέως ἀφαίρεσις πάσης εὐθύνης, καὶ ὅτι ὁ τόπος διοικεῖται διὰ τοῦ τόπου καὶ συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν τὰ γνήσια συνταγματικὰ πολιτεύματα ἀποβλέπουσι.

Δ. ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ.

(1) Βλ. Minghetti i partiti politici καὶ Revue des deux mondes 15 Decembre 1882 du régime parlementaire par Émile de Laveyette.

ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ

—Ὅπλα ποῦ ἀστράφτουνε, λαμπρὰ μαχαίρια,
Ἀπόψε θάχουμε γιὰ συντροφιά.
Σρίξετε τ' ἄρματα μ' ὁρμὴ 'στὰ χέρια,
Νὰ ἰδῶ τὴν κόλασιν ἂν μᾶς νικᾷ.

Σρίξετε τ' ἄρματα γιὰ νὰ ὁρκισθοῦμε,
Σύντροφοι νἄμασθε παντοτεινά.
Ἀπόψε, ἀδέλφια μου, πρέπει νὰ ἰδοῦμε,
Ἂν τὰ μαχαίρια μας κόβουν καλά.

—Σὰν ἥλιος, φίλοι μου, κυττᾶχτε, ἀστράφτει,
Καὶ ποῦ νὰ κάμουμε τὴ δοκιμή;
—Στὰ στήθια χώσε το τοῦ νεκροθάφτη,
Ποῦ ἔψες ἐδάκρυσε γιὰ μία νεκρή.

—Ἐμπρός σου ἀναίσθητος στέκεται ὁ χάρος,
Φουκάρι ὁλόχρυσο, λάμα ἀργυρή·
—Γιὰ σὲ ὁ πατέρας σου δὲν εἶναι θάρος;
Κάμε 'στὰ στήθη του τὴ δοκιμή.

—Ἔψες ἐθάψανε βαθειὰ 'ς τὸ χῶμα
Τὴν μάνα ποῦ ἔδωκε 'ς ἐμὲ ζωή.
—Δὲν τὴν ἐβάλανε 'στὸ μνῆμα ἀκόμα,
Κάμε 'στὰ στήθεια της τὴ δοκιμή.

—Ἔλα μαχαῖρι μου νὰ πάω ν' ἀδράξω,
Βρέρος ἀνήλικο, ἀφ τὸ βυζί,
Ἐμπρὸς 'ς τὴ μάνα του θὲ νὰ τὸ σφάξω,
Γιὰ νὰ γελάσουμε ποῦ θὰ θρηνῇ.

—Τὴ νέα ποῦ φθείρεται καὶ ποῦ ὑποφέρει
Ἂς ἀπατήσουμε μὲ προδοσιά·
Τοῦ ἀγαπημένου της μὲ τὸ μαχαῖρι,
Ἂς τοῦ σπαράξουμε τὰ σωθικά.

—Ἡ νέα ποῦ 'βρίσκεται 'ς' ἀπελπισία,
Τοῦ ἀγαπημένου της τὰ σωθικά,
Ἂς τὰ σπαράξουμε νἄβγῃ ἡ καρδία,
Νὰ ἰδῇ ἂν ἀλήθεια τὴν ἀγαπᾷ.

—Παιδάκι ὁλόχαρο μὲς τὸ ποτάμι,
Ἔψὲς τὸ ἐκάψανε δύο κεραυνοί·
Τῆς μάνας ποῦ ἔτρεμε σὰν τὸ καλάμι,
Τὰ μάτια τσὴ ἔβγαλα νὰ μὴ τὸ ἰδῇ.

—Μάτια ποῦ ἀστράφτουνε, κάτασπρα στήθια,
Ἐμπρὸς 'ς τὴν ὄψι σου, θὰ κρύψῃ ἡ γῆ
—Ἐμεῖς ποῦ ὑπάρχουμε δὲν θέναι ἀλήθεια,
Ἐνῷ 'στὸ χέρι μας πάυει ἡ ζωή.

—Τὸ σπόρο γλήγορα προτοῦ βλαστίσῃ,
Ἂς ἀφανίσουμε 'στὰ σωθικά.
—Ὁ Πλάστης ἔκαμε τούτη τὴ κτίσι,
Ὅταν βρισκότουνα 'ς' ἀπελπισιά.

—Βάρει ἀνυπόφορα 'σ τὴ γῆ ποῦ ζοῦμε·
—Θάλασσα ἀκοίμητη καὶ σκοτεινή,
—Ἔγκλημα ἐγίνηκε προτοῦ πλαστοῦμε,
Κ' εἶναι μυστήριο τούτη ἡ ζωή.

—Ἀστράφτει ἀδιάκοπα, φρικτὰ βροντάει·
—Ἀνεμοστρόβιλοι καὶ κεραυνοί·
—Κάποιος τὸν κόσμο του θὲ νὰ χαλάῃ
Κ' ἔρχεται ὁ θόρυβος κάτου 'σ τὴ γῆ.

—Σὺ δόξα ἀνθρώπινη κι' ἀθανασία,
Ἐμπρὸς 'ς τ' ἀπέραντο τί νᾶσαι ἐσύ;
—Μέσα 'στὸν κόσμο μας μία εὐτυχία.
—Μέσα 'στὴν ἄβυσσο μία ἀστραπή.

—Ἐμπρὸς 'στὸ ἔργο μας, μᾶς βοηθάει,
Ἐκεῖος ποῦ 'βρίσκεται 'στὸν οὐρανό!
Ἐμεῖς δὲν πλάττουμε, κι' ὅταν χαλάει
Τοῦ εἴμαστε σύντροφοι 'στὸ χαλασμό.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ.

Π. ΧΙΩΤΟΥ

Διαμονὴ τετραήμερος ἐν Πάτραις

(Ἐξακολούθησις)

Β'.α Ἡμέρα

Κυριακὴ ἡμέρα Κυρίου· ἐξήλθομεν ἑνωρὶς διὰ

τὴν θείαν λειτουργίαν· Ἐπορεύθημεν εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Παντανάσσης. Ἡ πρόσοψις λήγει εἰς ἀέτωμα, καὶ ἔχει ἑκατέρωθεν τῶν δύω πλαγίων κωδωνοστάσιον. Ὁ Θριγγὸς ὑποστηρίζεται ὑπὸ 4 μεγάλων στηλῶν καταρτιζόντων τὸ προπύλαιον. Τοῦτο περιέχει στοὰν κιγκλιδωτὴν, εἰς ἣν ἀναβαίνουσιν ἐκ μαρμαρίνης ἀναβαθμίδος. Ἐκ τῆς μεγάλης θύρας εἰσήλθομεν εἰς τὸ ἔνδον τοῦ ναοῦ. Αὐτοῦ ὡς τρισυποστάτου ἡ μὲν μέση ὑπόστασις ἢ ναυὶς navata ὑψηλοτέρα τῶν δύω πλαγίων στηριζεται ὑπὸ στηλῶν μεγάλων μαρμαρίνων κρατούντων καμάρας. Ὑπερῶον ἐπίκειται πέριξ, οὗ οἱ ἐξώστοι διαχωρίζονται μὲ στήλας μικρὰς, ἐχούσας ῥαβδώσεις καὶ κιονόκρανα κορινθιακὰ ἐπιχρυσωμένα. Μετὰ τοῦ ὑπερῴου συνάπτεται ἐν τῷ μέσῳ ὁ γυναικωνίτης, ἔχων ἐντὸς κλιμακωτὸν κάθισμα ἀμφιθεατρικὸν, καὶ φέρων τὸ ὅλεμμα καθ' ὅλον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ. Κατὰ τοὺς μεσοτοίχους τοῦ ὑπερῴου ἐζωγραφήθησαν βυζαντινῷ ὕφει εἰς πλαίσια καὶ χιβάδας ἅγιοι Μάρτυρες ἐφίππιοι, προφῆται, ἱεράρχαι καὶ ἄγγελοι. Ἐκ τῆς στέγης ἐπιχρύσου διακόσμου κρέμανται πολυκήρια. Δεξιόθεν τοῦ τέμπλου κατὰ τὴν δευτέραν στήλην ἵστανται τὰ στασίδια τῶν ψαλτῶν καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος ἀριστούργημα ξυλογλυφίας· ἀπέναντι τὰ ἄλλα στασίδια τοῦ χοροῦ καὶ ὁ ἄμβων, περὶ οὗ ἐδαπανήθησαν χιλιάδες δραχμαί. Πέριξ τοῦ τοίχου τῶν πλαγίων ὑποστάσεων (ναυᾶται) εἶναι στασίδια τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνες ἐλαιογραφικαὶ, καλλιτεχνικαὶ, ὧν διακρίνει ἡ ἐξορία τῶν πρωτοπλάστων. Τὸ τέμπλον μαρμάρινον πολύχρωμον εἰργάσθησαν Τήνιοι τεχνῖται. Εἰς ἕκαστον πλάγιον τῶν θυρῶν τοῦ ἱεροῦ ἀδύτου κεῖνται ἀνὰ δύω ἡνωμέναι δεσποτικαὶ εἰκόνες, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἵστανται μανουήλια λευκαργύρου. Πολυτελέστατον καὶ τεχνικώτατον τὸ ἀέτωμα τοῦ τέμπλου δι' ἀνάγλυφα, κοσμήματα, καὶ τὸ Βυζαντινὸν δωδεκάορτον. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ εὐφυχωροτάτου ἱεροῦ ἀδύτου σταυροειδοῦς, ἐγείρεται ἡ Ἱερὰ Τράπεζα τοῦ Θυσιαστηρίου, ἐφ' οὗ ἵσταται ὁ Ἐσταυρωμένος, ἀλλ' ἄνευ κουβουκλίου. Κατὰ δὲ τὰ πλάγια ἡ Ἁγία Πρόθεσις καὶ μικρὰ λειτουργικὴ Τράπεζα. Ὁ τῆς Παντανάσσης ναὸς μικρότερος μὲν εἶναι τοῦ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, ἀλλὰ πολυτελέστερος εἰς μαρμαρίνην ἐργασίαν. Ἐτελεῖτο ἡ ἱερὰ λειτουργία μεγαλοπρεπῶς, συνελειτούργουν 5 ἱερεῖς. Οἱ ψάλται καλίφωνοι, συνῳδεύοντο μὲ χορὸν παίδων λιγυφθόγγων. Δὲν ὑπέρεον ὅμως τὸ ῥινόφωνον καὶ μονῳδὸν τῆς Κωσταντινουπολιτικῆς μουσικῆς. Πόσον δὲ καλὸν ἦτο νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰς ἐκκλησίας τὸ ὕφος τῆς Κρητικῆς μουσικῆς, ὡς ψάλλεται ἐν Ζακύνθῳ, Κερκύρᾳ καὶ λοιπῇ Ἑπτανήσῳ, Αὐτὴ διὰ τετραφωνίας ψαλλομένη, διατηρεῖ καὶ τὸν κατάλληλον χρωματισμὸν εἰς τὴν ἁρμονίαν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, τονίζουσα ᾄδουσα καὶ ποικίλλουσα, τὸ μέλος καθ' ὅλα τὰ ἰδιόμελα καὶ προσόμοια τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας. Ἐτελεῖτο κατὰ τὴν ἱερουργίαν μνημόσυνον Θεμιστοκλέους τινός. Διενεμήθησαν λιανοκήρια εἰς τὸν λαὸν, καὶ ἐψάλη ὁ Ἄρωμος. Ἀλλ' ὅτε οἱ ἱερεῖς λευκὴν φοροῦντες στολὴν περιεκύκλωσαν τὰ κόλυβα καὶ ἐμνημόνευσαν, περιεχύθησαν ὁ χύδην λαὸς καὶ παῖδες, καὶ θορυβοῦντες ἐκουτουπόνοντο ἁρπάζοντες καὶ διασκορπίζοντες τὰ κόλυβα. Τοῦτο μοὶ ἀνέμνησε τὰ δεῖπνα τῆς Ἑκάτης, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐποιοῦντο διὰ τοὺς νεκροὺς, παραθέτοντες εἰς τὰς ὁδοὺς τὸ ἑσπέρας τῆς νέας σελήνας (νουμηνίας) πλακοῦντας καὶ σπέρματα πεποικιλμένα, καὶ οἱ πτωχοὶ κατ' Ἀριστοφάνην θορυβωδῶς συνωστίζοντο διαρπάζοντες καὶ τρώγοντες. Ὅ,τι δὲ μὲ ἐτάραττεν ἦτο ὅτι τῶν προσερχομένων εἰς τὴν λειτουργίαν, οἱ μὲν διέμενον ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τῆς πρώτης εἰσόδου· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου μέχρι τῆς μεγάλης εἰσόδου καὶ ἐξήρχοντο, καὶ ἄλλοι ἐξ αὐτῆς μέχρι τοῦ, Πάτερ ἡμῶν. Ἐν γένει δὲ κατὰ τὸ κοινωνικὸν οἱ λοιποὶ ἠσπάζοντο τὰς εἰκόνας καὶ ἀνεχώρουν· ἕως καὶ αὐτὸς ὁ ἐπίτροπος, ἀφοῦ ἐποίησε τοὺς λογαριασμοὺς, δύσκου καὶ κηρίου πωληθέντος, ἐκλείδωσε τὸ ταμεῖον καὶ ἀνεχώρησε. Τοιαύτην ἕξιν, ἣν εἶδον καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἄλλαις πόλεσιν, ὀφείλουσι πνευματικοὶ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς νὰ διορθώσωσι διὰ διδασκαλίας πρὸς τὸν λαόν.

Ἡ σύζυγός μου εὐλαβῆς ἠθέλησε νὰ προσκυνήσῃ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου προστάτου καὶ πολιούχου Πατρῶν. Ἀεβόντες τὴν πλαγίαν ἀγυιὰν πρὸς νότον διευθυνομένην καὶ ἀνερχομένην τοῦ ἄλσους τοῦ καθιδρύματος τοῦ ἀερόφωτος, ἀφίχθημεν εἰς πλατεῖαν μεγάλην δενδρόφυτον, πλησίον ἔχουσαν κῆπον πολύδενδρον, καὶ κατὰ τὰ πλάγιά τὸν ναὸν τοῦ Ἀποστόλου. Ἄκουμον καὶ ἀπειρόκαλλον (goffo) τὸ οἰκοδόμημα. Τέσσαρα στῆλαι ἰδιόρρυθμοι κατέχουσι τὸ ἀέτωμα τοῦ προπυλαίου. Τὸ ἔνδον ὡς τρισυπόστατον διακρίνεται εἰς τρεῖς ναυίδας ἢ ὑποστάσεις navate μὲ στήλας ὀγκωδεις, ὧν ῥαβδώσεις καὶ κιονόκρανα ἐπιχρυσωμένα· Οἱ τοῖχοι ἐπικαλύπτονται μὲ εἰκόνας μαρτυρίου καὶ θαυμάτων τοῦ Ἀποστόλου. Ἡ μέση οὐρανία εἶναι ζωγραφισμένη ἀστροφεγγής. Δεξιὰ τοῦ Δεσποτικοῦ εἰκονοστασίου κεῖται ὁ τάφος τοῦ Πρωτοκλήτου. Ὁ σαρκοφάγος περιῤῥάσσεται μὲ κιγκλίδας καὶ ἐμπρὸς ἔχει ἀνάγλυφον τὸν, Αὐτοκρατορικὸν ἀετὸν. Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐσταυρώθη ὑπὸ τοῦ Ἀνθυπάτου Πατρῶν Αἰγιάτου. Τὸ σῶμα ἔθαψε Μαξιμίνη ἡ σύζυγος τοῦ Ἀνθυπάτου. Στρατοκλῆς δὲ ὁ αὐτάδελφος τοῦ Αἰγιάτου προχειρισθεὶς πρῶτος ἐπίσκοπος Πατρῶν ᾠκοδόμησε τὸν ναόν. Τὸ λείψανον πολλὰ ἔτη διέμεινεν ἐν Πάτραις, ἕως Κωνσταντίος ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μετεκόμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συγκατεθηκε μετὰ τῶν σωρῶν τῶν Ἀποστόλων Λουκᾶ καὶ Τιμοθέου. Τεμάχιον τοῦ ποδὸς τοῦ λειψάνου ἐπροσκυνήσαμεν μετὰ τῆς συζύγου πρό τινων ἐτῶν ἐπισκεπτόμενοι τὸ ἐν Κεφαλληνίᾳ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου εἰς Περατάτα. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐκεῖ εὕρομεν καλογραίαν τινὰ μελαψὴν Τοῦρκαν, ἥτις ἀγορασθεῖσα ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ Νεοκάστρου ὑπὸ τοῦ Λεονδαρίτου, ἐβαπτίσθη ἐν Ζακύνθῳ, καὶ καλογηρευθεῖσα ἠσκήτευεν ἐν τῇ μονῇ. Πολλάκις οἱ Πατραῖοι τῇ προστασίᾳ τοῦ πολιούχου Ἀνδρέου ἀπέκρουσαν ἐχθρούς. Εἰς μόνην τὴν ἐκ θαύματος ἐμφάνισιν τοῦ Πρωτοκλήτου ἀποδίδουσιν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι τὴν διάσωσιν τῶν Πατρῶν, ὅτε οἱ Ἄβαρες Σκλαβῖνοι ἐφώρμησαν νὰ κυριεύσωσι τὴν Πελοπόννησον τὸ 589 Μ. Χ· Διὸ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὕψωσε τὴν ἐπισκοπὴν Πατρῶν εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ ἐχάρισεν αὐτῇ προσοδοφόρα κτήματα. Τὴν χρονίαν τοῦ θαύματος λαβὼν ὁ Γερμανὸς Φαρμεραῦρ ὑπελογίσθη, ὅτι ἐπὶ τρεῖς ἑκατονταετηρίδας οἱ Σκλάβοι κατεκράτησαν τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐξέλειψε τὸ ἑλληνικὸν γένος. Οὕτω τὴν φράσιν τοῦ ἱστορικοῦ Θεοφάνους «Ἐσκλαβώθη πᾶσα ἡ Πελοπόννησος» παρεξήγησεν ὁ Γερμανὸς ἐθνογράφος· οἱ δὲ πιστεύσαντες τὰς φληνάφους ἐπιδείξεις τῶν θεωριῶν του ἐδογμάτισαν, ὅτι αἱ νῦν Ἕλληνες δὲν ἔχουσι αἷμα ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐνῷ γλῶσσα ἔθιμα ἦθη καὶ πνεῦμα διαδηλοῦσι τὸ ἀνεξάλειπτον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐπὶ αἰῶνας.

Ἐζητήσαμεν ἁγίασμα ἐκ τοῦ ἀναβλύζοντος νεροῦ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Ὁ ἐκκλησιάρχης μᾶς ἔφερεν εἰς τὸ πλησίον τῆς νοτίου θύρας τοῦ ναοῦ ἄντρον. Ἤνοιξε τὰς κιγκλίδας, κατέβημεν τὸ βάθρον καὶ ἐλάβομεν ὕδωρ ἐκ τοῦ βόθρου. Μᾶς ἔλεγεν ὅτι κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ Ἀποστόλου ὁ λαὸς συῤῥέει καὶ πίνει τὸ ἁγίασμα ὡς ἀλεξητήριον νοσημάτων. Ὁ Γερμανὸς Ἀρδενχόβεν ἐν τῷ ὁδοιπορικῷ Ἀττικῆς καὶ Πελοποννήσου τῷ 1841, θέτει τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρίου εἰς τὸν ἀρχαῖον τῆς Δήμητρος. Ἐκλαμβάνει δὲ καὶ τὸ ἄντρον τοῦ ἁγιάσματος ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ πηγὴ τῆς θεᾶς Ὑγείας, εἰς ἣν κατ' ἀρχαίαν δείσιδαιμονίαν προσήρχοντο οἱ νοσοῦντες καὶ ἐμάντευον περὶ ὑγείας. Ὁ Παυσανίας περιγράφει τὴν πηγὴν καὶ τὸ μαντεῖον οὕτω. Πρὸ τοῦ ναοῦ ἄντικρυ πηγὴ, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ τοίχους ἄνευ ἀσβέστου καὶ πηλοῦ, ἀλλὰ μὲ λίθους πυρίτας, ἐξωθεν καταβάκινοι διὰ βάθρου. Ἐποιοῦντο τὴν μαντείαν οὕτω. Δέσαντες κάτοπτρον μὲ λεπτὸν σχοινίον ἔῤῥιπτον εἰς τὸ ὕδωρ ὅσον νὰ ἐγγύσῃ τὸ κύκλῳ τοῦ κατόπτρου· εἶτα εὐχηθέντες εἰς τὴν Θεὰν καὶ θυμιάσαντες, ἐκύτταζον τὸ κάτοπτρον. Εὐθὺς δὲ αὐτὸ ἐνεδείκνυε τὴν μορφὴν τοῦ νοσοῦντος ἢ ζῶντος ἢ ἀποθαμένου· καὶ ἐὰν μὲν ἡ μορφὴ ἦτο ζῶντος, ἐσυμπέρανον ὅτι ὁ ἀσθενὴς θὰ ὑγειαίνῃ, ἐὰν δὲ ἀποθανόντος, ὅτι θὰ ἀποθάνῃ. Ἀλλ' ὡς καὶ ὁ Ἀρδενχόβεν, παρετήρησα ὅτι τὸ ὕδωρ δὲν διαῤῥέει, οὔτε εἶναι καθαρὸν, οὔτε σώζεται ἐρείπιον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Δήμητρος· οὔτε ἡ πέτρα ἡ δυσώδης καθ' ἣν ἀνεπαύθη ἡ Δήμητρα, καὶ τὴν ὁποίαν εἶδεν ὁ περιηγητὴς Σπὼν τῷ 1679. Ἴσως μεταφέρθησαν ἀλλαχοῦ, διότι καὶ ἐγὼ εἶδον σαρκοφάγον καὶ τεμάχιον κορωνίδος ἑλληνικὸν, ἐπισκεπτόμενος τὸν ναὸν τῷ 1856. Ἡ Τουρκικὴ ἐρήμωσις κατέστρεψε τὰ πάντα, καὶ μικρὸς ἐῤῥιπωμένος ναὸς εἶχε καταντήσει ὁ μεγαλοπρεπὴς ἐκεῖνος, ὃν ᾠκοδόμησαν οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες.

Ἀπελθόντες τοῦ ναοῦ, διευθύνθημεν πρὸς τὴν ἄγουσαν κατὰ τὴν πλατεῖαν Καλαμογδάρτου. Ταύτην διερχόμενοι εἰσήλθομεν εἰς τὸν ναὸν Εὐαγγελιστρίας καὶ νῦν Μητρόπολιν. Προπύλαιον καὶ ἐλῶ ἔχον περὶ τὰ δύω πλάγια πύργον τὸν μὲν διὰ κωδωνοστάσιον, τὸν δὲ δι' ὡρολόγιον· εἰσάγει διὰ τριῶν θυρῶν. Μέγας θόλος στηριζόμενος ἐπὶ ὀρθαστατῶν κορυφοῦται ἐν τῷ μέσῳ. Τέμπλον καὶ διάστηλα ἔχουσιν εὐζωγραφίστους εἰκόνας Βυζαντινάς· Εὐρυχωρότατον τὸ ἱερὸν καὶ παρατεινόμενον κατὰ τὴν Πλατυτέραν ἐπιφανῆ καθιστᾷ τὴν θέσιν τῆς Ἁγίας Τραπέζης. Οἱ τοῖχοι περικοσμοῦνται μὲ μεγάλας εἰκονογραφίας τῆς ἱστορίας τῆς Γραφῆς κατὰ σχολὴν Ἰταλικήν. Ἀξιοπαρατήρητος ἡ ἀνάβασις τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀριστούργημα τοῦ ζωγράφου Καλυβοκᾶ ζακυνθίου, σπουδάσαντος ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐξασκήσαντος τὴν τέχνην εἰς τὰς πινακοθήκας Φλωρεντίας. Δυσηρεστήθην ὅτι εὗρον τελειωμένην τὴν διδασκαλίαν, ἣν ποιεῖται ἀνὰ πᾶσαν Κυριακὴν, ὁ νῦν Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς λειτουργίαν, εἰς συμπεριφορὰν πρὸς ἐνωρίτας, εἰς ὀρθοτόμησιν καὶ ἐπανόρθωσιν παραπτωμάτων τῶν ἐξομολογουμένων πρὸς τοὺς πνευματικούς. Τοιοῦτος κλῆρος καταρτιζόμενος τῇ ἐπιστασίᾳ καλοῦ ποιμένος θὰ χρησιμεύσῃ πολὺ εἰς μόρφωσιν χριστιανικῆς διαγωγῆς καὶ πολιτείας ὀρθοδόξου ποιμνίου.

(ἀκολουθεῖ)

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΛΑΙΜΗΤΟΜΟΥ

Τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 5 Ἰουνίου 1864 κατὰ τὴν 7 ὥραν ὁ ἰατρὸς Ἐδμόνδας Κουτὺ Πομμεραὶ, μεταφερθεὶς ἀρτίως ἐκ τῶν ἐν Παρισίοις φυλακῶν Conciergerie εἰς τὰς τῆς Roquette, ἐκάθητο ἐντὸς ἑνὸς τῶν θαλάμων τῶν διὰ τοὺς εἰς θάνατον καταδεδικασμένους προωρισμένων.

Σιωπηλὸς ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἐρεισινώτου τῆς καρέκλας αὐτοῦ, τὸ ὅλεμμα ἁπλανὲς ἔχων. Ἡ λάμψις τῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης λυχνίας καθίστα καταφανεστέραν τὴν ὠχρότητα τοῦ ψυχροῦ του προσώπου. Δύο βήματα μακρὰν αὐτοῦ, φύλαξ ἔχων τῆς χεῖρας ἐσταυρωμένας, τὸν παρετήρει,

ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐπακουμβῶν.

Σχεδὸν πάντοτε οἱ κατάδικοι ὑποχρεοῦνται εἰς καθημερινὴν ἐργασίαν, ἐξ ἧς ἡ διοίκησις, ἀφαιρεῖ προκαταβολικῶς τὸ τίμημα τοῦ φορείου των ἐν περιπτώσει θανάτου, ὅπερ αὕτη δὲν παραχωρεῖ. Οἱ εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν καταδικαζόμενοι οὐδεμίαν ἐκτελοῦσιν ἐργασίαν.

'Ο ἡμέτερος κατάδικος δὲν ἦτο φίλος τοῦ χαρτοπαιγνίου· ἐν τῷ βλέμματί του οὔτε φόβος οὔτε ἐλπὶς ἀνεγινώσκετο.

Τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν, μελάγχρους, μετρίου ἀναστήματος, ἀληθῶς εὐμελής, ἔχων τὰς τρίχας ὀλίγον λευκὰς περὶ τοὺς κροτάφους, ὀφθαλμοὺς εὐκινήτους, ἠμικλειομένους, μέτωπον βαθύνοιαν ἐκφράζον, φωνὴν ἀσθενῆ καὶ βραχεῖαν, χεῖρας νευρώδεις, φυσιογνωμίαν ἀτόμου ἄκρας κομψότητος καὶ τρόπους μεμετρημένης διακρίσεως. Τοιοῦτος ἐφαίνετο.

Ἐν τῷ κακουργοδικείῳ τοῦ Σηκούανα ἡ ὑπεράσπισις τοῦ δικηγόρου Λιχῶδ, καίπερ ἐπιβάλλουσα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξασθενήσῃ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἐνόρκων, τὴν παραχθεῖσαν ἐντύπωσιν ἐκ τῶν συζητήσεων καὶ ἐκ τῆς ἀνακρίσεως τοῦ Κυρίου Δὲ Βαλὲς. Καὶ ὁ Πομμεραὶ ἀποδειχθεὶς ὡς χορηγήσας κακοβούλως καὶ ἐσκεμμένως θανατηφόρον δόσιν δακτυλιδίνης; εἰς τινα Κυρίαν, φίλην του, τὴν Κυρίαν Πάουδ, κατεδικάσθη δυνάμει τῶν ἄρθρ. 301 καὶ 302 τοῦ Γαλλικοῦ ποινικοῦ κώδικος, εἰς τὸν διὰ καρατομήσεως θάνατον.

Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην 5 Ἰουνίου, ἠγνόει ἀκόμη τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀνακοπῆς του ὑπὸ τοῦ Ἐφετείου, καὶ τὴν ἄρνησιν οἱαδήποτε χάριτος ζητηθείσης παρὰ τῶν συγγενῶν του.

'Ο συνήγορός του εὐτυχέστερος τῶν ἄλλων μετὰ δυσκολίας ἐγένετο δεκτὸς εἰς ἀκρόασιν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι. 'Ο Σεβάσμιος Ἀβὲ Κρόζης, ὅστις πρὸ ἑκάστης ἐκτελέσεως ἐξηντλεῖτο εἰς ἱκεσίας ἐν Κερκμεικῷ, εἶχεν ἐπανέλθει ἄνευ ἀπαντήσεως. Νὰ μεταβάλλῃ τις τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι, δὲν θὰ ἦτο τὸ αὐτὸ ὡς ἐὰν τὴν κατήργει ἐμμέσως; Τοῦτο ἤθελε χρησιμεύσει ὡς παράδειγμα. 'Ο Δήμιος εἰδοποιήθη ἵνα παραλάβῃ τὸν κατάδικον τὴν 9 Ἰουνίου περὶ τὴν ὕην πρωϊνὴν ὥραν.

Ἦχος ἀκτηρίδων ἀντήχησεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ διαδρόμου· τὸ κλεῖθρον αἴρνης ἀπεσίω ἔτριξε, ἡ θύρα ἠνεώχθη, ἐν τῷ σκιόφωτι ἐφάνη ξιφολογχῶν μαρμαρυγή. 'Ο Διευθυντὴς τῆς Roquette Βρακουέσνης ὤφθη ἐπὶ τοῦ κατωφλίου συνοδευόμενος ὑπὸ ἐπισκέπτου τινος.

'Ο Πομμεραὶ ἐγείρων τὴν κεφαλὴν ἀνεγνώρισε δι' ἑνὸς βλέμματος ἐν τῷ ἐπισκέπτῃ ἐκείνῳ τὸν ἔνδοξον χειρουργὸν Ἀρμάνδον Βελπώ.

Εἰς ἐν νεῦμα ὁ φύλαξ ἐξῆλθεν, ὁ Κύριος Βρακουέσνης μετὰ τὴν σιωπηρὰν παρουσίασιν ἐξῆλθε καὶ οὗτος. Οἱ δύο συνάδελφοι εὑρέθησαν μόνοι αἴφνης ὄρθιοι ὁ εἷς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου ἀλλήλους ἀτενίζοντες.

'Ο Πομμεραὶ σιωπηλῶς ἐδείξεν εἰς τὸν ἰατρὸν τὴν ἰδίαν του καρέκλαν εἶτα ἐκάθησε καὶ οὗτος.

Ἐπειδὴ ὁ θάλαμος τοῦ καταδίκου κακῶς ἐφωτίζετο, ὁ μέγας κλινικὸς ἐπλησίασε πρὸς τὸν κάμινόντα ἵνα κάλλιον παρατηρῇ τὰς ἐνδεχομένας τοῦ προσώπου του ἀλλοιώσεις, καὶ δυνηθῇ νὰ συνδιαλεχθῇ χαμηλῇ τῇ φωνῇ.

'Ο Βελπὼ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο διήνυε τὸ ἑξηκοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος. Ἐν τῷ ὑψίστῳ σημείῳ τῆς φήμης αὐτοῦ, διάδοχος τῆς ἕδρας τοῦ Ἀκρέϋ ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ, πρῶτος καθηγητὴς τῆς κλινικῆς χειρουργικῆς ἐν Παρισίοις, καὶ διὰ τὰ ἔργα του ἅπαντα εἰς ἄκρον ἀποπνέοντα ἁπλοῦν τι καὶ ζωηρὸν ἐπαγωγὸν, εἰς τῶν φωστήρων τῆς ἐπιστήμης τῆς νεωτέρας παθολογίας, ὁ ἐρείτιμος πειραματιστὴς ἐπεβάλλετο ἤδη ὡς ἐξοχότης τοῦ αἰῶνος.

Μετὰ παγετώδη σιωπὴν μεταξὺ τῶν δύο μικρὸν ἐπικρατήσασαν.

Κύριε, εἶπεν οὗτος, μεταξὺ ἰατρῶν, δέον νὰ ἀποφεύγῃ τις τὰ συνήθη συλλυπητήρια· ἄλλως τε νόσος τις (ὑφ' ἧς βεβαίως μέλλω ν' ἀποθάνω ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν ἢ δύο καὶ ἡμίσεως τὸ πολὺ) μὲ καταπάσσει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν εἰς θάνατον καταδικασθέντων. Ἔλθωμεν λοιπὸν εἰς τὰ πράγματα ἄνευ προοιμίων.

Ἀλλὰ τότε καθ' ὑμᾶς, ἰατρὲ, ἡ θέσις μου εἶναι ἀπελπιστική; ... διέκοψεν ὁ Πομμεραί.

Ὑπάρχει φόβος τις ἀπεκρίθη ἁπλῶς ὁ Βελπώ.

Ἐσήμανε λοιπὸν ἡ ὥρα μου;

Τὸ ἄγνοῶ, ἀλλ' ἀφοῦ ἀκόμη οὐδὲν ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς σας ὡρίσθη, δύνασθε νὰ ἐλπίζητε ἐπὶ ἡμέρας τινας ...

'Ο Πομμεραὶ ἀπεσπόγγισε τὸ μέτωπόν του διὰ τῆς τοῦ καταδίκου χειρίδος, ἣν ἐφόρει.

Ἔστω, εὐχαριστῶ· εἰμὶ ἕτοιμος· εἰ μὴν ἤδη, ἂν συμβῇ τοῦτο κάλλιον ἔστι νὰ ἐπέλθῃ καὶ τάχιον.

Μὴ ἀπορριφθείσης ἔτι τῆς ἀνακοπῆς σας, ὑπέλαβεν ὁ Βελπὼ, μέχρις ὥρας τινὸς ἀκόμη, ἡ πρότασις, ἣν προτίθεμαι νὰ σᾶς ἀπευθύνω εἶναι ὑποθετική· Ἐὰν σωθῆτε, τόσῳ τὸ καλλίτερον! ... ἄλλως τε ...

'Ο μέγας χειρουργὸς ἐσταμάτησε.

Ἄλλως τε; ... ἠρώτησεν ὁ Πομμεραί.

'Ο Βελπὼ χωρὶς ν' ἀποκριθῇ, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ θυλακίου του ἐγκόλπιόν τι, τὸ ἤνοιξε, ἔλαβε νυστέριον, καὶ ἀποκόψας τὸν χιτῶνά του κατὰ τὸν ἀριστερὸν καρπὸν, ἐπέθηκε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ σφυγμοῦ τοῦ νέου καταδίκου.

Κύριε Πομμεραί, τῷ εἶπεν οὗτος, ὁ σφυγμός σας μοὶ ἀποκαλύπτει ὅτι ἐν ὑμῖν βασιλεύει ἀμοῦσα ψυχραιμία καὶ καρτερία σπανία. Τὸ βῆμα ὅπερ ποιοῦμαι σήμερον (καὶ ὅπερ πρέπει νὰ μείνῃ μυστικὸν) σκοπὸν ἔχει εἰδός τι προσφορᾶς, ἥτις καίπερ ἀπευθυνομένη πρὸς Ἰατρὸν τοιαύτης ἐνεργητικότητος πρὸς πνεῦμα ἐξοικειωθὲν ἐν ταῖς θετικαῖς πεποιθήσεσι τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης,

καὶ ἀπηλλαγμένον ὅλων τῶν φανταστικῶν τρόμων τοῦ θανάτου, θὰ ἠδύνατο νὰ φανῇ ἐγκληματικὸς παραλογισμὸς καὶ μωρία. Ἀλλ' ἡμεῖς γινώσκομεν, πιστεύω, ὅ,τι εἴμεθα. Σεῖς λοιπὸν θὰ λάβητε ταύτην ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν ὅσον καὶ ἂν σᾶς ἐκπλήξῃ κατ' ἀρχήν.

Θὰ σᾶς ἀκούσω μετὰ πάσης προσοχῆς ἀπήντησεν ὁ Πομμεραί.

Ὑμεῖς δὲν ἀγνοεῖτε, ὑπέλαβεν ὁ Βελπὼ, ὅτι ἐν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων ζητημάτων τῆς νεωτέρας φυσιολογίας εἶναι νὰ γνωρίσωμεν ἂν λάμψις τις μνήμης, σκέψεως, αἰσθητικότητος πραγματικῆς παραμένῃ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καρατομηθέντος ἀτόμου.

Ἐπὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ τούτῳ προοιμίῳ ὁ κατάδικος ἐφρικίασε. Εἶτα συνελθὼν, ὅτε εἰσήλθατε, ἰατρὲ, ἀπεκρίθη, ἐγὼ ἀκριβῶς ἤμην ἐνησχολημένος ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διττῶς ἐνδιαφέροντός με.

Εἴσθε βεβαίως ἐν γνώσει τῶν πονημάτων τῶν γραφέντων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Sommering, τοῦ Sue, τοῦ Sedilat καὶ τοῦ Bichat, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς.

Καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος παρέστην εἰς τὰ ἀνατομικά σας μαθήματα ἐπὶ τοῦ πτώματος ἑνὸς καταδίκου.

Ἀ! ... ἐμπρὸς, τότε, ἔχετε ἀκριβεῖς γνώσεις τῆς λαιμητόμου ὑπὸ χειρουργικὴν ἔποψιν;

'Ο Πομμεραὶ παρατηρήσας καλῶς τὸν Βελπὼ ἀπεκρίθη ψυχρῶς· Ὄχι.

Ἐγὼ λεπτομερέστατα ἐσπούδασα σήμερον μάλιστα τὴν συσκευὴν τῆς λαιμητόμου, ἐξηκολούθησε, χωρὶς νὰ συγκινηθῇ ὁ ἰατρὸς Βελπώ. Τὸ ὁμολογῶ εἶναι ἐξαλεῖον τέλειον. Ἡ μάχαιρα δρῶσα ταυτοχρόνως ὡς σφὴν, δρέπανον καὶ ῥόπαλον πέμνει ἐν ἑνὶ τρίτῳ τοῦ δευτερολέπτου τὸν τράχηλον τοῦ κερατομουμένου. Ὁ ἀποκεφαλισθεὶς λοιπὸν ὑπὸ τὴν ἀστραπιαίαν ὠσιν τοῦ κτυπήματος τούτου δὲν δύναται νὰ αἰσθανθῇ ὀδύνην περισσοτέραν ἐκείνης, ἣν δοκιμάζει στρατιώτης ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, οὗ ὁ βραχίων ἀποσπᾶται ὑπὸ βολῆς πυροβόλου. Ἡ αἴσθησις δι' ἐλλειψιν χρόνου εἶναι μηδαμινή.

Ὑπάρχει ἴσως ἡ ὀδύνη τοῦ ἔπειτα. Δὲν ὑπάρχει ὁ Ἰούλιος Φοντανέλης, ὅστις ἐρωτᾷ ἂν ἡ μέριμνα τοῦ ἔπειτα δὲν ἔχει συνεπείας ὀδυνηροτέρας τῆς ἐκτελέσεως διὰ τῆς λεπίδος ἢ διὰ τοῦ πελέκεως;

'Ο Βενάρδος ἐπεδοκίμασε τὴν φανταστικὴν ταύτην ἐξήγησιν! ἀπεκρίθη ὁ Βελπώ. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἔχω σταθερὰν τὴν πεποίθησιν στηριζομένην ἐπὶ 100 πειραμάτων, καὶ ἐπὶ τῶν γενικωτέρων μου παρατηρήσεων, ὅτι ἡ στιγμιαία ἀποκοπὴ τῆς κεφαλῆς παράγει κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν παρὰ τῷ κερατομηθέντι ἀτόμῳ ἀπόλυτον ἀναισθησίαν. Ἡ συγκοπὴ μόνη, προκαλουμένη ἅμα τῇ τομῇ δι' ἀπώλειαν 4 ἢ 5 λιτρῶν αἵματος ὁρμητικῶς ἐκ τῶν ἀγγείων ἐξερχομένου καὶ συχνάκις μετὰ ἀκτῖνος ἑνὸς μέτρου θὰ ἤρκει νὰ ἐμψυχώσῃ καὶ τοὺς δειλοτέρους. Ὡς πρὸς τὰς ἀσυνειδήτους ἀναπάλσεις τῆς μηχανῆς τοῦ σώματος· ἀποτόμως σταματώσης τὰ ἔργα της, τόσον εἶναι δεῖγμα ἄλγους, ὅσον ὁ σφαδασμὸς ἀποκοπείσης κνήμης, π. χ. οἱ μῦς καὶ τὰ νεῦρα τῆς ὁποίας συσπῶνται, ἀλλὰ τῆς ὁποίας τὰς κινήσεις δὲν ἀντιλαμβάνεται ὁ κάμνων.

Ἐγὼ λέγω ὅτι ὁ νευρικὸς πυρετὸς τῆς ἀβεβαιότητος, ἡ ἐπισημότης τῆς ὀλεθρίας προπαρασκευῆς, ἡ αἰφνιδία ἐξέγερσις τῆς ἡμέρας ἐκείνης, εἰσὶ τὸ καταφανέστερον μέρος τῆς ὑπατιθεμένης ὀδύνης. Τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ μὴ ὄντος ἢ μόλις αἰσθητοῦ, ἡ πραγματικὴ ὀδύνη δὲν δύναται ἢ νὰ ἦ φανταστική. Τί! πλῆξις τόσον βιαία κατὰ τὴν κεφαλὴν οὐχὶ μόνον δὲν εἶναι αἰσθητὴ, ἀλλ' οὐδ' ἀρίησι συνειδήσιν τῆς ὥσεώς της· ἡ ἁπλῆ ἐκείνη βάσβη τῶν σπονδύλων φέρει ἀφ' ἑαυτῆς τὴν ἀπόλυτον ἀναισθησίαν. Ἡ ἐκκοπὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν τῆς κεφαλῆς, ἡ τομὴ τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἡ διακοπὴ τῶν ὀργανικῶν σχέσεων μεταξὺ καρδίας καὶ ἐγκεφάλου, δὲν θὰ ἤρκουν ἴσως νὰ καταλύσωσιν ἐν ἀτενοτέρᾳ σημασίᾳ πᾶσαν αἴσθησιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, καὶ μάλιστα ἀόριστον ἄλγος; ἐγὼ τὸ πιστεύω.

Τὸ πιστεύω πλεῖον ὑμῶν, Κύριε, ἀπεκρίθη ὁ Πομμεραί. Καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ πράγματι ποιά τις ἰσχυρὰ καὶ στιγμιαία ὀδύνη φυσικὴ (ἅμα τῇ ἰδέᾳ ἐν τοῖς ἀτάκτοις λειτουργοῦσιν αἰσθητηρίοις τοῦ ἐπικειμένου θανάτου) δὲν φοβοῦμαι τοῦτο ... εἶναι ... ἄλλο τι.

Ἐπιθυμεῖτε νὰ μοὶ τὸ διαγράψητε; εἶπεν ὁ Βελπώ.

Ἀκούσατε ὑπετονθώρησεν ὁ Πομμεραί, μετά τινα σιωπήν. Τὰ ὄργανα τῆς μνήμης καὶ τῆς βουλήσεως (ἂν ὑφίστανται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰς τοὺς αὐτοὺς λοβοὺς εἰς τοὺς ὁποίους τάκπεδεῖξαμεν παρά ... τῷ κυνὶ π. χ.) Τῶν ὀργάνων ταύτων λέγω θὰ φεισθῇ ἡ κατερχομένη λεπίς! ...

Ἀνεκαλύψαμεν πολλὰ προηγούμενα ἀμφίβολα τόσον ἀνησυχαστικὰ, ὅσον καὶ ἀκατάληπτα, ὥστε νὰ πεισθῶ εὐκόλως περὶ τῆς ἀμέσου ἐκλήψεως τῆς συνειδήσεως ἀποκεφαλιζομένου τινός. Καθὰ διηγοῦνται, πόσαι κεφαλαὶ ἐρωτηθεῖσαι ἔστρεψαν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἐρωτῶντα; μνήμη τῶν νεύρων; ἀντανακλαστικαὶ κινήσεις; μάταιοι λόγοι. Ἐνθυμηθῆτε τὴν κεφαλὴν τοῦ ναύτου ἐκείνου, ὅστις ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ Βρέστι τέταρτον ὥρας μετὰ τὸν ἀποκεφαλισμὸν, ἔθραυεν εἰς δύο διὰ κινήσεως τῶν σιαγόνων (ἴσως ἑκουσίας) τεθέντα σωλῆνα μεταξὺ αὐτῶν! ... ἵνα μὴ λάβω εἰμὴ τοῦτο καὶ μόνον μεταξὺ χιλίων παραδειγμάτων, τὸ πραγματικὸν ζήτημα θὰ ἦτο νὰ μάθωμεν ἐὰν ὑρίσταται ἢ οὐχὶ τὸ Ἐγώ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅστις ὤθησε τοὺς μῦς τῆς ἐξαίμου αὐτοῦ κεφαλῆς. Τίς θὰ δυνηθῇ νὰ τὸ ἀνακαλύψῃ; Πρὶν ἢ παρέλθωσι βεβαίως ὀκτὼ ἡμέραι ἐγὼ θὰ τὸ μάθω! ... καὶ θὰ τὸ λητμονήσω ...

Εἰς ὑμᾶς ἤδη ἐναπόκειται νὰ φωτίσητε περὶ τούτου τὴν ἀνθρωπότητα· ἅπαξ διὰ παντὸς ἀπεκρίθη βραδέως ὁ Βελπώ, παρατηρῶν ἐταστικῶ βλέμματι τὸν συνομιλητήν του. — Καὶ ἂς λαλήσωμεν σαφῶς, διὰ τοῦτο εὑρίσκομαι ἐνταῦθα. Ἐνετάλην ἵνα ἔλθω πρὸς ὑμᾶς ὑπὸ Ἐπιτροπῆς τῶν ἐξοχωτέρων συναδέλφων τῆς ἐν Παρισίοις Σχολῆς καὶ ἰδοὺ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἀδειά μου περιέχει δύναμιν ἀρκούντως ἐκτενῆ ἵνα τύχωμεν ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἀναβολῆς τινος τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποιητῆς σας.

Ἐξηγηθῆτε, δὲν ἐννοῶ πλέον ἀπεκρίθη ὁ Πομμεραὶ ἀμηχανῶν.

Κύριε Πομμεραὶ, ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης, ἥτις μᾶς εἶναι πάντοτε προσφιλὴς, καὶ ἥτις δὲν ἀριθμεῖ πλέον μεταξὺ ἡμῶν τοὺς μεγαλοψύχους αὐτῆς μάρτυρας, ἐξαιτοῦμαι (ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι πείραμά τι μεταξὺ ἡμῶν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ) ἐξαιτοῦμαι λέγω παρὰ σοῦ τὸν ὕψιστον βαθμὸν ἐνεργείας καὶ ἀφοβίας, ἣν δύναταί τις νὰ ἀναμένῃ παρ' ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἐὰν ἡ αἴτησίς σας περὶ χάριτος ἀπορριφθῇ, ὑμεῖς καθὸ ἰκτρὸς, εἴσθε τὸ κατάλληλον πρόσωπον ἐν τῇ ἐκτελέσει τοιαύτης ὑπερτάτης ἐγχειρήσεως, ἣν θέλετε ὑποστῆ. Ἡ συνδρομή σας, ἑπομένως, θὰ εἶναι ἀνεκτίμητος εἰς ἀπόπειραν . . . ἀνακοινώσεως. Βεβαίως, μεθ' ὅσης καλῆς θελήσεως προτίθεσθε νὰ ὑποστῆτε τὴν δοκιμασίαν, τὸ ἐξαχθησόμενον ἀποτέλεσμα φαίνεται κατ' ἀρχὴν ἀρνητικώτατον—ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐν ὑμῖν ὑπάρχει πιθανότης ἅπαξ ἐπὶ δέκα χιλιάδων νὰ φωτισθῇ θαυμασίως, ἵνα εἴπω οὕτω, ἡ νευτέρα φυσιολογία. Πρέπει νὰ δράζωμεν τῆς περιστάσεως. Ἐν περιπτώσει σημείου συνεννοήσεως νικητηρίως ἀνταλλαγέντως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν, θὰ ἐπαφήσητε ὄνομα, ἡ ἐπιστημονικὴ δόξα τοῦ ὁποίου θὰ ἐξαλείψῃ διὰ παντὸς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ κοινωνικοῦ σας ἐγκλήματος.

Ἄ! ἐψέλλισεν ὁ Πομμεραὶ ὠχριῶν, ἀλλὰ μετὰ μειδιάματος ἀποφασιστικοῦ.—Ἄ !.. ἐννοῶ !...

Πράγματι, αἱ καταδίκαι ἀνεκάλυψαν τὸ φαινόμενον τῆς πέψεως, μᾶς λέγει ὁ Μιχελότας. Αἴ !... ποίας φύσεως θέλει εἰσθαι τὸ πείραμά σας ; . . . γαλβανικοὶ δονισμοί ; . . . ἐρεθισμὸς τοῦ βλεφαρικοῦ νεύρου ; ἔνεσις ἀρτηριακοῦ αἵματος ; . . . ὅλον τοῦτο ἐλάχιστα συμπερασματικόν !

Εἶναι ἀνωφελὲς νὰ σοὶ εἴπω ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν θλιβερὰν τελετὴν τὸ πτῶμα σου θὰ ἀναπαυθῇ ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν ἡμετέρων σμιλίων θὰ σᾶς θίξῃ, ὑπέλαβεν ὁ Βελπώ, ὄχι ! . . . ἀλλὰ κατερχομένης τῆς μαχαίρας, θὰ παρευρίσκωμαι ἐκεῖ· ἐγὼ αὐτός, ὄρθιος ἀπέναντί σου πρὸ τῆς μηχανῆς. Ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον ἡ κεφαλή σου θὰ διέλθῃ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Δημίου εἰς τὰς ἰδικάς μου. Καὶ τότε ἐγὼ θὰ σοὶ φωνάξω εὐδιακρίτως εἰς τὸ οὖς « Κύριε Κουτύ » Πομμεραὶ, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν τῇ ζωῇ συμ- » πεφωνημένων δύνασθε τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ » ἀνοιγοκλείσητε τρεῖς φορὰς » συνεχῶς τὸ βλέφαρον τοῦ δε- » ξιοῦ ὀφθαλμοῦ τηροῦντες τὸν » ἄλλον ἡνεῳγμένον ; . . . » Ἐὰν, τὴν στιγμὴν ἐκείνην, οἱαιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ ἄλλαι προσωπικαὶ συσπάσεις, σεῖς δυνηθῆτε διὰ τῆς τριπλῆς ταύτης κινήσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ νὰ μοὶ γνωρίσητε, ὅτι με ἠκούσατε, καὶ μὲ ἐννοήσατε, καὶ νὰ μοὶ τὸ ἀποδείξητε, διευθύνοντες οὕτω τῇ ἐνεργείᾳ μνήμης καὶ βουλήσεως διαρκοῦς, τὸν βλεφαρικὸν μῦν, τὸ ζυγωματικόν σας νεῦρον καὶ τὸν ἐπιπεφυκότα τοῦ ὀφθαλμοῦ σας,—γενόμενος οὕτω, κύριος ὅλου τοῦ τρόπου καὶ πάσης ἄλλης ἐπιδράσεως τῆς ὑπάρξεώς σας=τὸ γεγονὸς τοῦτο θὰ ἐξαρκέσῃ νὰ φωτίσῃ τὴν ἐπιστήμην καὶ νὰ ἀναστατώσῃ τὰς πεποιθήσεις μας. Καὶ θὰ δυνηθῶ μὴ ἀμφιβάλλητε νὰ τὸ ἀνακοινώσω οὕτω ὥστε ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐγκαταλείψητε μνήμην οὐχὶ ἐγκληματίου, ἀλλ' ἥρωος.

Εἰς τὰς ἀσυνήθεις ταύτας λέξεις ὁ Πομμεραὶ ἐφάνη προσβληθεὶς ὑπὸ λειποθυμίας τόσον βαθείας, ὥστε μὲ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν διεσταλμένας καὶ ἐπὶ τοῦ χειρουργοῦ προσηλωμένας ἔμενε πρὸς στιγμὴν σιωπηλὸς ὡς ἀπολιθωθείς. Εἶτα χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν, ἠγέρθη, ἔκαμε βῆμα τι σκεπτικὸν, καὶ ἀμέσως ὕστερον σείων θλιβερῶς τὴν κεφαλήν.

Ἡ τρομερὰ βία τοῦ κτυπήματος θὰ μὲ καταστήσῃ ἐκτὸς ἐμαυτοῦ. Νὰ πραγματώσω ὅ,τι μοὶ λέγετε, μοὶ φαίνεται ὑπέρτερον πάσης θελήσεως, πάσης ἀνθρωπίνης προσπαθείας, προσέθηκε. Ἄλλως τε, λέγετε, ὅτι αἱ πιθανότητες τῆς ζωτικότητος δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ παρ' ἅπασι τοῖς καρατομουμένοις.

Ἐν τούτοις . . . . ἐπανέλθετε Κύριε τὴν ἡμέραν τῆς ἐκτελέσεως, θὰ σᾶς ἀπαντήσω ἐὰν συναινῶ, ἢ οὐχὶ εἰς τὴν ἀπόπειραν ταύτην ταραχώδη ἐνταυτῷ καὶ φαντασιώδη.

Ἐὰν ἀρνηθῶ πέποιθα ἐφ' ὑμᾶς, δὲν εἶναι ἀληθές; ὅτι τῆς κεφαλῆς μου τὸ αἷμα θὰ ῥεύσῃ ἠρέμα μέχρι τῆς τελευταίας ζωϊκῆς της δυνάμεως ἐν τῇ ἐκ λευκοσιδήρου λεκάνῃ ἥτις θὰ δεχθῇ αὐτήν.

Ὅσον τάχιστα λοιπὸν, Κύριε Πομμεραὶ, εἶπεν ὁ Βελπὼ ἐγειρόμενος καὶ οὗτος. — Σκεφθῆτε.

Ἀμφότεροι ἐχαιρετήθησαν.

Ὀλίγας στιγμὰς ὕστερον ὁ Ἰατρὸς Βελπὼ ἐξήρχετο τοῦ θαλάμου τοῦ καταδίκου. Ὁ φύλαξ εἰσῆλθε καὶ πάλιν καὶ ὁ κατάδικος κατεκλήθη ἵνα κοιμηθῇ ἢ ὀνειρευθῇ.

Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.

Α. *

(Ἕπεται τὸ τέλος)

ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

Ὦ φίλημα ! ἂν σύνθημα τοῦ θεανθρώπου εἶσαι·
Ἂν τῆς ἀγάπης ἄρωμα, καὶ τέκνον της καλῆσαι
Ἀλλ' εἶσαι . . . εἶσ' ἐνίοτε τῆς προδοσίας ῥῆμα·
Εἶσαι Σ α τ ὰ ν ὑπὸ μορφὴν ἀγγελικὴν καὶ σχῆμα.
Καὶ ὁ Ἰούδας τότε·
Μ' ἓν φίλημα ἐπρόδωκε . . . Φιλοῦσι κ' οἱ προδόται.

* * *